

Laura Uotinen

**MAAHANMUUTTAJIEN OSALLI-
SUUTTA JA YHDENVERTAISUUTTA
EDISTÄVÄT TYÖTAVAT SOSIAA-
LIALALLA**
Kirjallisuuskatsaus

Opinnäytetyö

Sosionomi (amk)

2020

**Kaakkois-Suomen
ammattikorkeakoulu**

Tutkintonimike	Sosionomi (amk)
Tekijä	Laura Uotinen
Työn nimi	Maahanmuuttajien osallisuutta ja yhdenvertaisuutta edistävät työtavat sosiaalialalla
Toimeksiantaja	Jyränkölän Setlementti ry
Vuosi	2020
Sivut	63 sivua
Työn ohjaaja(t)	Mauno Saksio

TIIVISTELMÄ

Tämä opinnäytetyö on kuvaileva kirjallisuuskatsaus maahanmuuttajien osallisuutta ja yhdenvertaisuutta edistävästä työtavoista. Opinnäytetyön tavoitteena on tuottaa tietoa käytetyistä työtavoista, joilla voidaan edistää yhdenvertaisuutta ja osallisuutta. Opinnäytetyön tarkoituksena oli tehdä kooste työtavoista, joiden on havaittu edistävän maahanmuuttajien osallisuutta ja yhdenvertaisuutta sekä pyrkiä tutkimuksen avulla tekemään näkyväksi kotouttamistyön toimivia käytäntöjä sosiaalialalla. Opinnäytetyö toteutettiin yhteistyössä Jyränkölän Setlementti ry:n maahanmuuttajatyön, Heinolan monikulttuurisuus-työ HeiMo:n kanssa. Toimeksiantaja voi hyödyntää opinnäytetyötä toiminnassaan kotouttamistyön kentällä, sekä tiedon jakamiseen kotouttamistyön työtavoista.

Tämän opinnäytetyön tutkimuskysymys oli: Millaisia osallisuutta ja yhdenvertaisuutta edistäviä työtapoja on käytetty kotoutumisprosessin tukena? Tutkimuksen suuntaa tarkentavana alakysymyksenä oli: Mitä seikkoja huomioimalla sosiaalialan työntekijä voi tukea maahanmuuttaja asiakkaidensa osallisuuden ja yhdenvertaisuuden kehittymistä? Kysymyksiin etsittiin vastausta kuvailevan kirjallisuuskatsauksen avulla. Kirjallisuuskatsauksessa aineistona käytettiin kymmentä tieteellistä kriteerit täyttävää artikkelia. Aineiston analyysimenetelmänä käytettiin teemoittelua ja teemojen esiintymisen todentamisessa käytettiin apuna kvantifiointia.

Tämän opinnäytetyön tutkimusten tuloksissa kävi ilmi, että työtapoja sinällään on kotouttamiseen liittyvissä tutkimuksissa tutkittu melko vähän. Artikkeleissa kuitenkin nostettiin toistuvasti esille tiettyjä käytäntöjä, työotteita ja tarpeita, joita huomioimalla kotouttamistyötä tekevät voivat tukea asiakkaidensa kotoutumista, sekä heidän osallisuutensa ja yhdenvertaisuutensa kehittymistä. Eriyisesti asiakkaan näkeminen yksilönä ja hänen tarpeidensa kartoittaminen kuuntelevan työotteen avulla korostuivat tämän tutkimuksen tuloksissa paljon käytettyinä toimintamalleina.

Johtopäätöksenä tutkimuksesta voidaan todeta, että kotouttamistyössä on paljon toimivia käytäntöjä, joilla kotoutumisprosessin edistymiseen voidaan myötävaikuttaa. Kotouttamistyön kehittämisen kannalta olisi tärkeää, että kotouttamiseen liittyviä työskentelyn tapoja tutkittaisiin ja arvioitaisiin myös jatkossa.

Asiasanat: maahanmuuttaja, kotoutuminen, kotouttaminen, osallisuus, yhdenvertaisuus

Degree	Bachelor of Social Services
Author	Laura Uotinen
Thesis title	Working methods in the social field that promote inclusion and equality of immigrants
Commissioned by	Work among immigrants at Heinolan Kansalaisopisto
Time	2020
Pages	63 pages
Supervisor	Mauno Saksio

ABSTRACT

This thesis is a literature review on working practices that promote immigrants inclusion and equality. The purpose of the thesis was to make a compilation of working methods which have been found to promote the inclusion and equality of immigrants and to use research to make visible the practices of integration work in the social field. The thesis can be used in activities in the field of integration work, as well as for sharing information about the methods of integration work. The research question of this thesis was: What kind of working methods promoting inclusion and equality have been used to support the integration process? The sub-question specifying the direction of the study was: What factors can a social worker consider to be able support the development of inclusion and equality among immigrant clients?

The results of the studies showed that there has been relatively little research on working methods per se in integration-related studies. However, certain practices, approaches and needs were repeatedly highlighted, which, taking into account integration, can support the integration of their clients, as well as development of their inclusion and equality.

It can be said that there are many effective practices in integration work that can contribute to the progress of the integration process. From the point of view of developing integration work, it would be important that integration-related working methods continue to be studied and evaluated.

Keywords: immigrants, inclusion, equality

SISÄLLYS

1	JOHDANTO.....	6
2	TUTKIMUKSEN TAUSTATEORIA.....	7
2.1	Maahanmuuttaja.....	7
2.2	Kotoutuminen.....	8
2.3	Kotouttaminen.....	9
2.4	Osallisuus.....	10
2.5	Yhdenvertaisuus.....	11
3	OPINNÄYTETYÖN TARKOITUS JA TAVOITE.....	11
4	TUTKIMUSMENETELMÄ JA TOTEUTUS.....	13
4.1	Kirjallisuuskatsaus tutkimusmenetelmänä.....	13
4.2	Kirjallisuuskatsauksen vaiheet.....	14
5	TUTKIMUKSEN TOTEUTUS.....	16
5.1	Aineistohaun kuvaus.....	16
5.2	Analyysimenetelmänä teemoittelu ja kvantifiointi.....	20
5.3	Analyysin toteutus.....	21
6	TUTKIMUSAINEISTON KUVAUS.....	25
7	TULOKSET.....	33
7.1	Maahanmuuttajan osallisuutta edistäviä työtapoja.....	33
7.1.1	Perustarpeista huolehtiminen.....	34
7.1.2	Kielen opetuksen tarjoaminen.....	35
7.1.3	Palveluiden rooli osallisuuden edistämässä.....	38
7.1.4	Työn tekemisen mahdollistaminen.....	40
7.1.5	Asiakkaan taitojen kartoittaminen ja näkyväksi tekeminen.....	41
7.1.6	Kotoutujan oman kulttuurin merkityksen huomioiminen.....	43
7.2	Asiakastyössä huomioitavia seikkoja maahanmuuttajan osallisuuden kehittymisen edistämiseksi.....	44
7.2.1	Asiakas on itsenäinen toimija.....	44

7.2.2	Työntekijä tuntee palvelujärjestelmän ja välittää tietoa asiakkaalle	45
7.2.3	Osallistaminen velvollisuuksien myötä.....	46
7.2.4	Kuunteleva työote	47
7.2.5	Positiivisen vastaanoton merkitys ja turvallisuuden tunteen edistäminen	48
7.2.6	Sosiaalisten suhteiden huomioiminen ja verkostojen luomisen tukeminen	49
7.3	Asiakastyössä huomioitavia seikkoja yhdenvertaisuuden edistämisen näkökulmasta	51
7.3.1	Asiakkaan oikeuksien tiedostaminen	51
7.3.2	Yksilön arvostaminen ja identiteetin säilyttämisen tukeminen.....	53
7.3.3	Työntekijän herkistyminen kulttuurisille eroille	55
7.3.4	Kielellisen puolen huomioiminen asiakastyössä	56
8	POHDINTA	57
9	EETTISYYS JA LUOTETTAVUUS	60
	LÄHTEET.....	63

1 JOHDANTO

Kotoutuminen ja kotouttamistyö koskettavat lähes jokaista sosiaalialalla työskentelevää. Maahanmuuttajia kohtaa jokaisessa ikäryhmässä ja jokaisen sosiaalialan palvelun piirissä. He ovat tärkeä osa suomalaista yhteiskuntaa. Heidän ohjaamisensa ja tukemisensa yhteiskunnassamme toimimiseen ja täysivaltaisen yhteiskunnan jäsenyyden saavuttamiseen on merkittävää työtä. Kotouttaminen.fi-sivuston mukaan Suomessa asuvan ulkomaalaisväestön määrä on tällä vuosituhannella lähes kaksinkertaistunut (kotouttaminen.fi s.a., Maahanmuutto kasvaa ja monipuolistuu). Tämä kertoo osaltaan kotouttamistyön tarpeen lisääntymisestä ja toisaalta myös herättää pohtimaan, kuinka kotouttamistyötä voitaisiin kehittää yhä paremmin maahanmuuttajien tarpeita vastaavaksi.

Tässä opinnäytetyössä tutkittiin, millaisia kotoutumista tukevia työtapoja ja toimintamuotoja sosiaalialan kotouttamistyössä on käytetty ja kuinka niiden avulla on voitu edistää maahanmuuttajien osallisuutta ja yhdenvertaisuutta. Tutkimuksessa pyrittiin tekemään näkyväksi erilaisia toimivaksi todettuja käytäntöjä kotouttamistyössä.

Tutkimukseni lähtökohta nousi omasta työhistoriastani. Olen työskennellyt vastaanottokeskuksissa ja perheryhmäkodissa, jossa asui alaikäisenä yksin Suomeen tulleita nuoria. Kulttuurierojen tunnistaminen ja tiedostaminen voi oman kokemukseni mukaan olla yllättävän iso haaste suomalaisesta kulttuuritaustasta lähtöisin olevalle työntekijälle. Havaitsin tarpeen sille, että koulutusta ja ymmärrystä näihin asiakkaiden kohtaamisiin arjen toimissa kaivattaisiin lisää. Opinnäytetyöni aihe kiinnosti myös työelämäyhteistyökumppaniani Jyränkölän Setlementti ry:n maahanmuuttajatyötä HeiMo:a, joka toteuttaa monikulttuurista työtä Heinolan kaupungissa.

Tämä opinnäytetyö toteutettiin kuvailevana kirjallisuuskatsauksena. Tutkimuksessa tutustutaan aiemmin julkaistuihin tieteellisiin artikkeleihin, jotka käsittelevät maahanmuuttajien kotoutumista. Artikkeleista on pyritty löytämään erilaisia tapoja tehdä työtä kotoutumisen, sekä maahanmuuttajien osallisuuden ja yhdenvertaisuuden edistämiseksi.

2 TUTKIMUKSEN TAUSTATEORIA

2.1 Maahanmuuttaja

Kirjallisuuskatsaukseni aihe perustuu siihen, että ihmiset muuttavat maasta toiseen. ”Maahanmuuttaja” sana käsitteenä, pitää sisällään kovin monin eri perustein maahan muuttavia. Maahan voi muuttaa turvapaikanhakijana, työn perässä tai vaikka rakkauden vuoksi. Kaikille näille maahanmuuttajille on yhteistä se, että uusi kotimaa on vieras. Kulttuuri, kieli, toimintatavat ja monet muut arkiset asiat, ovat aivan erilaisia kuin aiemmassa kotimaassa.

” -- Maahanmuuttajalle uuteen kulttuuriin asettuminen on usein stressaavaa. Psykkinen kotoutuminen voi viedä vuosia ja olla hyvinkin kivuliasta”. (Karvonen 2018, 9.)

Henkilön etninen tausta ei vielä tee hänestä maahanmuuttajaa. Suomessa asuu yhä enemmän eri kulttuuritaustaisia ihmisiä, he eivät kuitenkaan ole maahanmuuttajia vaan suomalaisia. Täällä syntyneitä ja täällä koko elämänsä ajan asuneita. Maahanmuuttajaksi määritellään henkilö, joka on muuttanut Suomeen muualta. Maahanmuuttaja siis asuu muussa kuin synnyinmaassaan. Suomessa syntynyt henkilö ei ole maahanmuuttaja. (Terveystieteiden tutkimuskeskus s.a., Maahanmuutto ja kulttuurinen moninaisuus.) Saukkonen (2020, 27) määrittelee omassa teoksessaan maahanmuuttajan olevan Suomen väestöön kuuluva, ulkomaalaistaustainen henkilö.

Käsite ”maahanmuuttaja” määritellään myös Suomen laissa. Laki kotoutumisen edistämisestä määrittää maahanmuuttajan Suomeen muuttaneena henkilönä, jonka oleskelun peruste Suomessa on muu kuin matkailu tai siihen verrattava lyhytaikainen oleskelu johon hän on saanut luvan (Laki kotoutumisen edistämisestä 30.12.2010/1386, 3. §). Maahanmuuttajana nähdään siis henkilö, jonka tarkoitus on asua maassa pysyvästi. Pysyvän muuton myötä on tärkeää, että hänen täällä asumistaan ja kotoutumistaan yhteiskuntaamme tuetaan.

Maahanmuuttajalle annetaan perustietoja Suomesta oleskelulupapäätöksen tiedoksiannon, oleskeluoikeuden rekisteröinnin, oleskelukortin myöntämisen

tai kotikunta- ja väestötietojen rekisteröinnin yhteydessä. Hänelle myös kerrotaan hänen oikeuksistaan ja velvollisuuksistaan suomalaisessa työelämässä ja yhteiskunnassa. Tietoa annetaan myös suomalaisesta palvelujärjestelmästä. Palvelujärjestelmän avulla kotoutumista edistävät toimenpiteet saadaan maahanmuuttajan ulottuville. (Laki kotoutumisen edistämisestä, 7. §)

2.2 Kotoutuminen

Maahanmuuttajien kotoutumisesta puhuttaessa tarkoitetaan yleensä integraatiota eli sellaista prosessia, jossa maahan syystä tai toisesta muuttanut henkilö löytää tapansa olla ja toimia eli kotoutuu. Edellä oleva määritelmä on Eduskunnan tarkastusvaliokunnan julkaisusta. (Ala-Kauhaluoma ym. 2018, 17.) Kotoutumisesta voidaan siis käyttää myös sanaa integraatio. Saukkonen (2020, 17) selventää kotoutumis-käsitteen syntyä teoksessaan. Hän kuvaa, kuinka integraatio terminä kanto maahanmuuttajien yksipuolisen Suomeen sopeutumisen painolastia, tämän vuoksi kieleen haluttiin luoda uusi käsite vahvistamaan ajatusta kehityksen kaksisuuntaisuudesta ja maahanmuuttajien oikeuksia heidän velvollisuuksiensa ohella. Kotoutuminen ja kotouttaminen pohjautuvat Saukkosen mukaan murteelliseen koto-sanaan, joka synnyttää ihmisissä positiivisia mielikuvia.

Maahan eri perustein muuttavien ihmisten määrän kasvaessa, tulee yhteiskunnan varata yhä enemmän resursseja heidän tarpeisiinsa ja heidän kotoutumisensa tukemiseen. Kotoutuminen on kaikkien etu. Se edistää maahanmuuttajan hyvinvointia ja yhteiskunnan toimivana osana elämistä. Kotouttaminen.fi sivustolla kotoutuminen kuvataan maahanmuuttajan ja yhteiskunnan vuorovaikutteisena kehityksenä, jonka päämääränä on, että maahanmuuttaja tuntee olevansa yhteiskunnan aktiivinen ja täysivaltainen jäsen (kotouttaminen.fi s.a., Keskeiset käsitteet). Maahanmuuttajien määrän kasvaessa myös yhä useampi suomalainen kohtaa arjessaan maahanmuuttajia. On siis merkityksellistä tukea myös suomalaisten taitoa toimia maahanmuuttajien kanssa. Saukkonen (2020, 143) toteaa seuraavaa, ” - - jokaisen suomalaisen on syytä ajatella itseään kotoutumisen edistäjänä ja miettiä omaa käytöstään erilaisia ihmisiä kohdatessaan. On tärkeää suhtautua ystävällisesti jokaiseen kanssakulkijaan.

Tämä ei kuitenkaan tarkoita sitä, että Suomessa kantaväestöön kuuluvien pitäisi hyväksyä hymyillen kaikki, mikä vastaan tulee. Yhtä olennaista on tarvittaessa neuvoa ja opastaa sekä joissain tapauksissa myös oikaista ja korjata”. Saukkonen kiteyttää tärkeän kohdan ihmisten välisestä toiminnasta; se pätee myös tilanteisiin alkuperäisväestön kesken tai maahanmuuttajien kesken. Tarvitaan kunnioittavaa ja toisen hyväksyvää kohtaamista, avoimella dialogilla. Arvioin, että sosiaalialan työntekijä on erilaisissa toimenkuvissaan avainasemassa tämän toteutumisessa.

Vuorovaikutus maahanmuuttajan ja yhteiskunnan välillä näkyy muun muassa kotoutumisen tavoitteissa. Tavoitteena on, että maahanmuuttaja omaksuu yhteiskunnassa ja työelämässä tarvittavia tietoja ja taitoja. Samalla kun hän tutustuu uuden asuinmaansa kielelliseen ja kulttuuriseen ympäristöön, tuetaan hänen mahdollisuuksiaan oman kielen ja kulttuurin ylläpitämiseen. Vastavuoroisesti vastaanottava yhteiskunta saa uusia vaikutteita ja monimuotoistuu. (kotouttaminen.fi s.a., Keskeiset käsitteet) Kotoutuminen on tiivistettynä maahanmuuttajan oman elämän prosessi. Hän muuttaa uuteen maahan ja ajan myötä, vaiheittain, kotoutuu sen täysivaltaiseksi jäseneksi.

2.3 Kotouttaminen

Saukkonen (2020, 60) määrittelee kotouttamisen olevan kaikkea sitä toimintaa, joka tukee maahanmuuttajan oman paikan löytymistä uudessa asuinmaassa mahdollisimman sujuvasti ja nopeasti. Hän kirjoittaa, että kaikki mikä edistää maahanmuuttajien osallisuutta ja osallistumista sekä yhdenvertaisuuden, mukaan pääsemisen ja suvaitsevaisuuden toteutumista, on kotouttavaa toimintaa. Kotouttamista teemme siis kaikki me, jotka kohtaamme maahanmuuttajat yhdenvertaisina yhteiskunnan jäseninä.

Kotouttamista ei kuitenkaan voi jättää ainoastaan kotoutujan hyvän onnen varaan. Kotouttaminen.fi sivusto muistuttaa maahanmuuton kasvun edellyttävän, että maahanmuuttajaväestön tarpeet otetaan huomioon kaikkia julkisia palveluja järjestettäessä. Lisäksi tarvitaan myös erillisiä kotoutumista edistäviä toimenpiteitä ja palveluja. (kotouttaminen.fi s.a., Kotouttamistyön taustaa). Lain

mukaan maahanmuuttajalla on oikeus alkukartoitukseen, jonka perusteella arvioidaan tarvitseeko hän henkilökohtaisen kotoutumissuunnitelman.

Kotoutumissuunnitelmaan kirjataan ne toimenpiteet ja palvelut, joiden tarkoituksena on tukea maahanmuuttajan mahdollisuuksia hankkia riittävä suomen tai ruotsin kielen taito. Suunnitelmassa sovitaan myös muista yhteiskunnassa ja työelämässä tarvittavista tiedoista ja taidoista ja sen avulla pyritään edistämään maahanmuuttajan mahdollisuuksia osallistua yhdenvertaisena jäsenenä yhteiskunnan toimintaan. (Laki kotoutumisen edistämisestä, 11. §.) Erilaisia kotouttamispalveluita järjestetään kotoutujien tueksi. Niissä toteutuvien työskentelytapojen tutkiminen on tämän kirjallisuuskatsauksen mielenkiinnon kohde.

2.4 Osallisuus

Laissa kotoutumisen edistämisestä mainitaan, että lain tarkoituksena on tukea maahanmuuttajan mahdollisuutta osallistua aktiivisesti suomalaisen yhteiskunnan toimintaan (Laki kotoutumisen edistämisestä, 1. §). Osallisuus näkyy siis vahvasti kotoutumisen tavoitteissa. Eduskunnan tarkastusvaliokunnan julkaisussa todetaan, että ”- - suomalainen kotouttamispolitiikka on ollut luonteeltaan multikulturalistista, ja sen ohjaavana periaatteena on kotoutumisen kaksisuuntaisuus”. Tavoitteena on julkaisun mukaan ollut, että maahanmuuttajat pystyisivät säilyttämään oman kieli- ja kulttuuritaustansa ja osallistumaan suomalaisen yhteiskunnan toimintaan ja työelämään. (Ala-Kauhaluoma ym. 2018, 25.)

Osallisuuden kehittymisen tukeminen on yksi niistä huomioitavista asioista, joita kotouttamistyötä tekevät kohtaavat. Osallisuuden kehittymistä on tärkeää tukea kotouttamistyössä. Kotoutumista edistävien palvelujen kehittämisessä sosiaalialan työntekijät ovat tärkeässä roolissa. He kohtaavat ihmiset arjessa ja saavat ensisijaista tietoa siitä, millaisille palveluille on tarvetta ja kuinka ihmisten hyvinvoinnin ja osallisuuden kehittämistä voisi edistää yhä paremmin.

2.5 Yhdenvertaisuus

Kaikilla Suomessa asuvilla ihmisillä ei ole samoja mahdollisuuksia toteuttaa itseään ja saavuttaa tavoitteitaan, väittää Saukkonen (2013, 230). Hän mainitsee siihen olevan monia syitä, mutta yksi niistä on syrjintä. Syrjinnällä Saukkonen tarkoittaa ihmisten asettamista eriarvoiseen asemaan ilman hyväksyttäviä perusteita. Syrjintä kielletään yhdenvertaisuuslaissa (Yhdenvertaisuuslaki, 1325/2014, 8. §), lain mukaan jokainen ihminen on yhdenvertainen Suomessa. Tämän tuominen käytäntöön ja sen toteutumisen edistäminen on paljolti riippuvainen yhteiskunnan jäsenten toiminnasta.

Yhdenvertaisuuslaki myös muistuttaa syrjinnän ehkäisemisestä ja pyrkii tehostamaan syrjinnän kohteeksi joutuneen oikeusturvaa. Saukkonen (2020, 21) toteaa kotoutumisen kaksisuuntaisuuden tarkoittavan sitä, että myös niin sanottu kantaväestön ja vastaanottavan yhteiskunnan sosiaalisten instituutioiden ja palvelujärjestelmien on tärkeää ymmärtää, mitä yhteiskunnassa tapahtuu, ja ryhtyä tarvittaviin toimiin yhdenvertaisuuden toteutumisen edistämiseksi ja yhteiskunnan toimintojen sujuvuuden varmistamiseksi.

Kotouttaminen.fi sivustolla muistutetaan että ”- - kaikki ihmiset ovat samanarvoisia riippumatta heidän sukupuolestaan, iästään, etnisestä tai kansallisesta alkuperästään, kansalaisuudestaan, kielestään, uskonnostaan ja vakaumuksesta, mielipiteestään, vammastaan, terveydentilastaan, seksuaalisesta suuntautumisestaan tai muusta henkilöön liittyvästä syystä” (kotouttaminen.fi s.a., keskeiset käsitteet). Maahanmuuttajien kohdalla yhdenvertaisuuden tukeminen korostuu. Heillä on maahan ulkopuolelta tulleina, valtaväestöä suurempi riski kohdata syrjintää. Tämän vuoksi juuri maahanmuuttajan tukena työskentelevän on tärkeää tiedostaa lain merkitys ja sanoma, sekä omassa työssään edistää sen toteutumista. Myös asiakkaille on tärkeää kertoa heidän oikeuksistaan yhteiskunnassamme.

3 OPINNÄYTETYÖN TARKOITUS JA TAVOITE

Tämä opinnäytetyö on kuvaileva kirjallisuuskatsaus, jossa on tutkittu, millainen työskentely sosiaalialalla edistää maahanmuuttajien osallisuutta ja yhdenvertaisuutta uudessa kotimaassa. Sisällytin työskentelyyn erilaisia toimintamu-

toja, sekä tapoja työskennellä maahanmuuttajien kotouttamiseksi. Työskente-
lyn tapoja kartoittamalla olen pyrkinyt tekemään näkyväksi kotouttamistyössä
toimivaksi osoittautuneita käytäntöjä. Tutkimuksessa havaittuja työtapoja käyt-
tämällä ja niiden merkityksen tiedostamalla, sosiaalialalla työskentelevät voi-
vat omassa työssään tukea erilaisissa elämäntilanteissa ja lähtökohdissa ole-
vien maahanmuuttajien mahdollisimman hyvää elämää uudessa asuin-
maassa. Sosiaalialalla työskentelevät voivat näin paremmin edistää maa-
hanmuuttajien kotoutumista uuteen yhteiskuntaan autonomisina, omaa elä-
määnsä eteenpäin vievinä yksilöinä.

Kirjallisuuskatsauksessa olen tutkinut aiemmin aiheesta julkaistua tutkimustie-
toa ja koonnut yhteen niiden tuloksia. Olen tehnyt yhteenvedon siitä, millaisia
toimintamuotoja ja työtapoja osallisuuden ja yhdenvertaisuuden edistämiseksi
löysin aiemmin julkaistuista tutkimuksista. Tutkimukseni tarkoituksena oli sel-
vittää, mitä aiheesta jo tiedetään ja luoda löytämästäni tiedosta selkeä koko-
naisuus, joka tiivistää tiedon kotouttamistyön ammattilaisten käyttöön. Kirjalli-
suuskatsaukseni nostaa esille kotoutumisen sosiaalialan työn näkökulmasta.
Tämä opinnäytetyö on kuvaileva kirjallisuuskatsaus maahanmuuttajien osalli-
suutta ja yhdenvertaisuutta edistävästä työtavoista. Opinnäytetyön tavoitteena
oli tuottaa tietoa käytetyistä työtavoista, joilla voidaan edistää yhdenvertai-
suutta ja osallisuutta. Opinnäytetyön tarkoituksena oli tehdä kooste työtä-
voista, joiden on havaittu edistävän maahanmuuttajien osallisuutta ja yhden-
vertaisuutta sekä pyrkiä tutkimuksen avulla tekemään näkyväksi kotouttamis-
työn toimivia käytäntöjä sosiaalialalla. Tämän kirjallisuuskatsauksen tutkimus-
aineistoa valitessa olen pyrkinyt huomioimaan, että aineisto tarjoaisi mahdolli-
simman laajan kuvan maahanmuuttajista. Maahan muutetaan monista eri läh-
tökohdista ja se näkyy myös kotoutumisprosessissa, sekä siinä, millaista tu-
kea maahanmuuttaja tarvitsee.

Tämän opinnäytetyön tavoitteena on myös olla hyödyksi työelämäyhteistyö-
kumppanilleni, Jyränkölän Setlementti ry:n maahanmuuttajatyölle HeiMo:lle.
Heidän toimintansa on niin työvoimapolitiittista kuin hanketyönä toteutettavaa
maahanmuuttaja- ja kotouttamistyötä. HeiMo tarjoaa maahanmuuttajille apua,
tukea ja maksutonta koulutusta. Heidän palvelujensa piiriin ovat tervetulleita
kaikki maahanmuuttajat, myös he, jotka ovat jo ylittäneet kotoutumisajan. Ko-
toutumisaika on Suomessa määritelty niin, että kotoutumissuunnitelman kesto

on on pääsääntöisesti enintään kolme vuotta ensimmäisen suunnitelman allekirjoittamisesta (kotouttaminen.fi s.a., Laatumisen aikataulu ja suunnitelman kesto). HeiMon palvelut ovat monipuolisia ja he kohtaavat erilaisissa elämäntilanteissa olevia maahanmuuttajia. Kotouttamistyön toimivien työtapojen näkyväksi tekeminen kirjallisuuskatsauksen menetelmin, koettiin HeiMo:ssa mielenkiintoiseksi.

Tämän kirjallisuuskatsauksen tutkimuskysymys on **Millaisia osallisuutta ja yhdenvertaisuutta edistäviä työtapoja on käytetty kotoutumisprosessin tukena?** Lisäksi asetin tutkimukselleni tarkentavan alakysymyksen, jolla voin kohdentaa tutkimukseni tulosta vastaamaan paremmin juuri sosiaalialan ammattilaisen työnkuvaan. Alakysymys on seuraava: **Mitä seikkoja huomioidalla sosiaalialan työntekijä voi tukea maahanmuuttajien osallisuuden ja yhdenvertaisuuden kehittämistä?** Näihin kysymyksiin vastaamisen pidän tavoitteena läpi koko tutkimusprosessin. Tutkimuskysymykset ohjaavat tiedonhakuja ja löydetyn tiedon analysointia.

4 TUTKIMUSMENETELMÄ JA TOTEUTUS

Opinnäytetyön tutkimusmenetelmänä käytettiin kirjallisuuskatsausta. Kirjallisuuskatsauksia on lukuisia erilaisia ja niihin on olemassa hieman erilaisia toteutusohjeita. Suhonen, Axelin & Stolt (2016, 9) määrittelevät kirjallisuuskatsausta näin; ”- - tyypillisesti katsaus tarkastelee julkaistuja tieteellisiä tutkimuksia, ja keskittyy erityisesti vertaisarvioinnin käyneiden tutkimusten tarkasteluun”.

4.1 Kirjallisuuskatsaus tutkimusmenetelmänä

Tämän opinnäytetyön tutkimusmenetelmänä käytin kuvailevaa kirjallisuuskatsausta. Kotoutumisesta on olemassa runsaasti tutkimuksia ja julkaisuja. Ne lähestyvät aihetta laajasti, monista eri näkökulmista. Kirjallisuuskatsaus antoi minulle mahdollisuuden päästä yhden tutkimuksen aikana perehtymään useiden aiempien tutkimusten tuomaan tietoon ja näin laajentaa omaa osaamistani maahanmuuttajien parissa työskentelemisessä. ”Kirjallisuuskatsauksen perimmäisenä tarkoituksena on muodostaa kokonaiskuva aikaisemmasta tutkimuksesta: se on tutkimus tutkimuksesta” (Whittemore 2005, Niela-Vilénin &

Hamarin mukaan 2016, 23). Johanssonin (2007, 3) mukaan kokoamalla tiettyyn aiheeseen liittyviä tutkimuksia yhteen saadaan kuvaa muun muassa siitä, miten paljon tutkimustietoa on olemassa ja millaista tutkimusta aiheesta on tehty. Opinnäytetyöni tavoitteena oli kartoittaa erilaisia toimiviksi osoitettuja työskentelyn tapoja. Kirjallisuuskatsauksen avulla niistä oli mahdollisuus saada mahdollisimman laaja kuva. Salminen (2011, 6) kirjoittaa, että ”- - kuvailevassa kirjallisuuskatsauksessa käytetyt aineistot ovat laajoja ja aineiston valintaa eivät rajaa metodiset säännöt. Tutkittava ilmiö pystytään kuitenkin kuvaamaan laaja-alaisesti ja tarvittaessa luokittelemaan tutkittavan ilmiön ominaisuuksia”.

4.2 Kirjallisuuskatsauksen vaiheet

Kirjallisuuskatsauksissa on lukuisia erilaisia toteutusmahdollisuuksia, yhteneväistä niille kuitenkin on Niela-Vilénin ja Hamarin (2016, 23) mukaan se, että jokaisessa kirjallisuuskatsauksessa on tunnistettavissa seuraavat, välttämättömät viisi vaihetta: **1) Katsauksen tarkoituksen ja tutkimusongelman määrittäminen, 2) Kirjallisuushaku ja aineiston valinta, 3) Tutkimusten arviointi, 4) Aineiston analyysi ja synteesi ja 5) Tulosten raportointi.**

Kirjallisuuskatsauksessa tutkimuskysymys on se avain, jonka perusteella tiedonhaun hakusanat suunnitellaan. Kirjallisuushaun ja aineiston valinnan vaihe on tutkimuksen onnistumisen kannalta merkittävää. Tässä kirjallisuuskatsauksessa on hakusanoina käytetty tutkimuksen keskeisiin käsitteisiin liittyviä sanoja, suomeksi ja englanniksi. Hakustrategiaan kuului olennaisena osana mukaanotto- ja poissulkukriteerien muodostaminen. Niela-Vilén ja Hamari (2016, 26) perustelevat kriteerien merkityksen seuraavasti; ”pätevät ja kattavat kriteerit helpottavat relevantin kirjallisuuden tunnistamista ja vähentävät virheellisen tai puutteellisen katsauksen mahdollisuutta. Mukaanotto- ja poissulkukriteerit varmistavat sen, että katsaus pysyy suunnitellussa fokuksessa”.

Mukaanotto- ja poissulkukriteereillä voidaan rajata myös aineiston kokoa. Nämä asetetut kriteerit on harkittava tarkasti ja niiden rajaukset on pystyttävä perustelemaan. Tässä kirjallisuuskatsauksessa ohjenuorana mukaanotto- ja

poissulkukriteerien asettamiseen käytin oppilaitokseni antamia ohjeita kirjallisuuskatsauksen tekemiseen. Tärkeimpinä mukaanottokriteerinä pidin vertaisarvioituja tutkimuksia, suomen tai englannin kieltä ja aikaa jolloin tutkimukset on julkaistu. Niela-Vilén ja Hamari (2016, 27) muistuttavat tutkijaa siitä, kuinka tärkeää hakuprosessin tarkka kuvaaminen on kirjallisuuskatsauksessa. Tutkimuksen toistettavuus samoilla hakukriteereillä on tutkimuksen luotettavuutta määrittelevä tekijä.

Efron (2018) kuvaa aineiston lukemista kirjallisuuskatsausta varten olevan erilaista kuin yleensä tekstin lukeminen. Kirjallisuuskatsauksen aineistoja lukiessa mielessä on päämäärä. Tavoitteena saada vastauksia tutkimukselle asetettuihin kysymyksiin. Aineistoa lukiessa on syytä keskittyä oleelliseen tietoon. Efron kehoittaa lukemaan tekstiä useamman kerran, erilaisella otteella ja eri näkökulmasta katsottuna. (Efron 2018, 74.) ”Ideana on siis saada kirjavasta ja toisinaan runsaasta tekstimassasta ”selkoa” – kiteyttää haastattelujen tai kertomusten sisältöjä tai rakennetta ja tarkastella tutkimusongelmien kannalta keskeisten seikkojen esiintymistä ja ilmentymistä teksteissä” (Saaranen-Kauppinen & Puusniekka 2006a).

Tässä kirjallisuuskatsauksessa tutkimuksessa saadun tiedon järjestämistä tehdään teemoittelun avulla. Aineistosta nousee esiin keskeisiä aiheita. Nämä keskeiset aiheet olivat tutkimukseni teemoja, joiden avulla vastaan asetettuihin tutkimuskysymyksiin. Saaranen-Kauppinen ja Puusniekka yksinkertaistavat teemoittelua seuraavasti; ”kun aineistoa järjestellään teemojen mukaan, kunkin teeman alle kootaan esimerkiksi kustakin haastattelusta ne kohdat, joissa puhutaan ko. teemasta” (Saaranen-Kauppinen & Puusniekka 2006b). Teemoittelun avulla aineisto tavallaan keskustelelee tutkijan kanssa ja antaa vastauksia asetettuihin kysymyksiin. Tutkimuskysymysten avulla eri teemojen esiin nostaminen on luontevaa.

Toivon, että kirjallisuuskatsaukseni tuloksista on hyötyä ja tukea mahdollisimman monelle maahanmuuttajien parissa työskentelevälle. ”Ideaalitulanteessa kirjallisuuskatsauksen tulokset ovat syvälliset ja tuottavat enemmän ymmärrystä tarkastellusta aiheesta kuin, jos lukija olisi lukenut katsauksessa analysoidut tutkimukset yksittäin” (Whittemore & Knafel 2005, Niela-Vilénin & Hamarin mukaan 2016, 33.)

5 TUTKIMUKSEN TOTEUTUS

Tutkimuskysymysten asettamisen jälkeen tutkimus eteni tutkimusaineiston hakemisella tietokannoista, valitun aineiston lukemisella ja läpikäymisellä vaiheittain, useampaan kertaan. Tämän jälkeen jatkoin aineistosta esiin nousseiden asioiden teemoitteluun ja näiden teemojen analysoimiseen ja pohtimiseen. Punaisena lankana oli koko opinnäytetyön tutkimusprosessin ajan saada vastauksia asetettuihin tutkimuskysymyksiin.

5.1 Aineistohaun kuvaus

Tutkimuskysymysten määrittelyn jälkeen pohdin, millä hakusanoilla löydän vastauksia tutkimuskysymyksiini. Hakusanojen avulla oli tarkoitus löytää tutkimukseeni aineistoksi sopivia vertaisarvioituja tutkimustekstejä, tutkimussuunnitelmassani ennalta suunnitelluista hakupalveluista. Hakupalveluina käytin Finna.fi-palvelua, EBSCO-tietokantaa, Elektran aineistohakua, Journal.fi-verkopalvelua, Lumme-kirjastojen hakupalvelua sekä Xamkin omaa hakupalvelua Kaakkuria.

Finna.fi-palvelusta hakutuloksia tuli valtavan paljon. Huomasin jo ensimmäisiä hakuja tehdessäni, että hakutulosten rajaaminen tarkasti oli tarpeellista. Esimerkiksi pelkällä ”maahanmuuttajat” hakusanalla sain yli 20 000 tulosta. Hakupalveluissa olevia tulosten rajaus mahdollisuuksia piti opetella käyttämään hakuja tehdessä ja arvioida tarkasti, millä hakusanayhdistelmillä löytäisin lähteitä, joista tutkimukseni hyötyisi. Tärkeää oli pitää mielessä tutkimuskysymykset. Osa Finnan tarjoamista hakutuloksista oli tekemieni rajaustenkin jälkeen selkeästi epäolennaisia tutkimukseni kannalta. Sain tuloksiksi esimerkiksi kieliooppaita tai kaupunkien omia kotouttamisohjelmia, joille ei tässä tutkimuksessa ollut sijaa.

EBSCO-hakupalvelussa rajasin haun koskemaan vuonna 2015 tai sen jälkeen julkaistuja, vertaisarvioituja tutkimuksia. Hakusanoillani ja niiden yhdistelmillä sain kohtuullisen määrän tuloksia. Niitä läpikäydessäni huomasin, että huo-

mattava osa niistä oli lähinnä maahanmuuttajien terveydenhuoltoon liittyviä artikkeleita. Tämän hakupalvelun tuloksista en päätenyt käyttämään tutkimuksessani yhtäkään.

Elektrassa hakutulosten rajaaminen ei ollut yhtä selkeäkayttöistä kuin esimerkiksi Finnassa. Elektrankaan kautta en suoraan päätenyt valitsemaan tutkimukseeni yhtäkään artikkelia. Löysin sieltä kyllä mielenkiintoisen artikkelin, mutta se lähinnä kommentoi ja tarkasteli suurempaa julkaisukokonaisuutta. Koska opinnäytetyötä tehdessä pyritään oppilaitoksen ohjeiden mukaan käyttämään aina alkuperäistä tutkimusta, päätin etsiä käsiini kyseisen artikkelikoelman. Tämä teos löytyi Lumme-kirjastojen haun avulla.

Journal.fi-palvelusta löytyi useita mielenkiintoisia artikkeleja. Valitettavan moni mielenkiintoiselta vaikuttanut teksti kuitenkin karsiutui pois tarkemmassa tutustumisessa sen vuoksi, etteivät ne olleet tutkimusartikkeleita.

Kaakkurista löytyi aineistoa suomeksi. Saatavilla oli lisäksi ulkomaisten artikkelien hakupalvelu, jossa hakutulosten rajaaminen oli tehty käytännölliseksi ja helpoksi aloittelevankin tutkijan käyttää. Kaakkurissa pystyi ulkomaisten artikkelien hakupalvelussa suoraan rajaamaan esimerkiksi sen, että koko teksti oli saatavilla ilmaiseksi.

Hakukoneissa käyttämiäni hakusanoja olivat: kotoutuminen, kotouttaminen, maahanmuuttaja(t), kotoutumisprosessi, integraatio, pakolaiset, pakolaisuus*, turvapaikanhakija(t), maahanmuuttajat AND kotoutuminen, osallisuus, yhdenvertaisuus, immigrant incorporation, inclusion, adaptation, assimilation, participation, refugees, migrant(s), immigrant(s), immigrants AND integration sekä integration AND migrants AND adaptation (taulukko 1).

Tutkimussuunnitelmavaiheessa olin huolissani siitä, olenko pohtinut riittävästi hakusanoja tiedonhakua varten. Tutkimusta tehdessäni huomasin huolen olleen turha. Ongelmaksi tulikin ensimmäisissä hauissa liian suuri hakutulosten määrä. Mahdollisimman tarkasti rajatut haut tuottivat parhaat tulokset tutkimuskysymyksiini nähden.

Tietokannoissa on mahdollista etsiä myös välisanojen and, or ja not avulla. Nämä eri sanat haun yhteydessä rajasivat tai laajentivat hakua tarpeen mukaan. Omassa tutkimuksessani päädyin käyttämään ainoastaan and-välisanaa eri hakusanojen välillä.

Kirjallisuuskatsauksessa määritellään tutkimuksen mukaanottokriteerit ja pois-sulkukriteerit. Mukaanottokriteereiksi määrittelin kielirajauksen, käytin suomen- ja englanninkielisiä lähteitä. Lisäksi määrittelin mukaanottokriteeriksi aikaperusteen, eli tutkimusten, jotka sopivat aineistoksi, tulee olla julkaistu vuonna 2015 tai sen jälkeen. Tällä kriteerillä pyrin varmistamaan mahdollisimman ajanmukaisen tiedon ja uusimpien käytäntöjen löytymisen kirjallisuuskatsaukseni tuloksiksi. Toinen kriteeri, jolla aineisto pääsi tutkimukseeni mukaan oli se, että aineiston tuli olla vertaisarvioitua. Tutkimusaineistot voivat olla lissensiaattitöitä, väitöskirjoja tai tieteellisiä artikkeleita ja -tutkimuksia. (Taulukko 1.)

Oli myös tärkeää, että käyttämäni aineistot olivat kokonaan ilmaiseksi luettavissa. Tämä on perusteltua tässä kirjallisuuskatsauksessa, sillä en ole saanut tutkimukselleni ulkopuolista rahoitusta. Maksulliset aineistot suljin siis automaattisesti tutkimukseni ulkopuolelle. Tämä saattaa jossain määrin vaikuttaa tutkimukseni tuloksiin. Toisaalta maksutonta, ajankohtaista ja vertaisarvioitua tutkimustietoa on aiheesta saatavilla runsaasti, arvioin, että voin toteuttaa tutkimuksen luotettavasti myös näillä sisäänottokriteereillä valituilla tutkimuksilla. Aineistot jotka eivät asetu sisäänottokriteereihin suljetaan pois tästä tutkimuksesta.

Taulukko 1. Aineistonhaussa käytetyt tietokannat, hakusanat ja mukaanottokriteerit

Käytetyt tietokannat	Käytetyt hakusanat	Aineiston mukaanotto-kriteerit
Finna.fi Elektra Journal.fi Xamk Kaakkuri Lumme.finna.fi EBSCO	kotoutuminen, kotouttaminen, maahanmuuttaja(t), kotoutumisprosessi, integraatio, pakolaiset, pakolaisuus*, turvapaikanhakija(t), maahanmuuttajat AND kotoutuminen, yhdenvertaisuus, osallisuus, immigrant incorporation, inclusion, adaptation, assimilation, participation, refugees, migrant(s), immigrant(s), immigrants AND inte- gration, integration AND mi- grants AND adaptation,	vertaisarvioitu tutkimus, lensiaattityö, väitös- kirja, tieteellinen artik- keli tai – tutkimus, julkaisuvuosi 2015 tai myöhemmin, kielenä suomi tai eng- lanti, maksuttomasti luetta- vissa koko teksti,

Aineistoa etsiessäni ja sen arvioinnissa, soveltuuko kyseinen aineisto käytettäväksi tutkimuksessani, turvauduin useaan otteeseen oppilaitoksen informaatikon puoleen. Hänen ohjeillaan opin rajaamaan pois artikkeleita, jotka sisällöltään vaikuttivat mielenkiintoisilta, mutta joita ei oltu vertaisarvioitu tai ne eivät täyttäneet tutkimusartikkelin kriteereitä.

Hakutuloksia selatessani kiinnitin ensimmäisenä huomion otsikoihin. Pohdin millaisen kuvan otsikot artikkelin aiheesta antoivat. Jos otsikko oli lupaava, luin seuraavaksi tiivistelmän ja mahdollisesti myös johtopäätökset, ennen kuin päätin kyseisen artikkelin jatkoon pääsystä. Jos sisäänottorajalle pääsi kaksi tutkimukseeni yhtä hyvin sopivaa artikkelia, valitsin niistä tuoreemman julkaisun.

Pyrin valitsemaan kirjallisuuskatsauksessani tutkittavat aineistot niin, että sain niistä mahdollisimman monipuolisen kuvan tutkimukseni aiheesta. Mukaan valitsin eri etnisten ryhmien näkökulmasta kirjoitettuja tekstejä. Pyrin myös huomioimaan, että aineistoissa tulisi kuuluviin eri lähtökohdista maahan muuttaneet – turvapaikanhakijat, kiintiöpakolaiset ja maahan muista syistä muuttaneet. Valitsin aineistoja, joissa pohdittiin maahanmuuttoa maahanmuuttaneiden tekemän työn näkökulmasta, kotoutumiskoulutuksen taholta ja esimerkiksi elämästä hunnun takaa. Aineistoissa tuotiin esille se, kuinka paljon ennakkoluuloja ja vääriä oletuksia voivat jopa yksilön pukeutumisvalinnat vastaanottavassa maassa herättää. Kirjallisuuskatsauksessani tutkittavien tutkimusten määrä rajautui käytännön syistä kymmeneen, joten pyrin tutkimuksen luotettavuudenkin kannalta olemaan avoin monipuolisille näkökulmille aiheestani. Nämä kymmenen artikkelia ja niiden valitsemisperusteet kuvaan tarkemmin luvussa kuusi.

5.2 Analyysimenetelmänä teemoittelu ja kvantifiointi

”Aineiston analyysin tavoitteena on kuvailla, tulkita ja ymmärtää tutkimuksen kohteena olevaa ilmiötä” (Juuti & Puusa 2020, 143). Ilman analyysia ei siis löydy vastauksia tutkimuskysymyksiinkään. Käytin opinnäytetyössäni aineiston analyysimenetelmänä teemoittelua ja kvantifiointia.

Teemoittelu oli luonnollinen valinta analyysimenetelmäksi. Jo ensimmäisellä aineiston lukukerralla aineistosta erottui tiettyjä aiheita, jotka toistuivat eri teksteissä. Näiden havaintojen pohjalta teemoittelua oli sujuvaa lähteä rakentamaan tutkimukseeni sopivaksi. Teemoja pohdin sen mukaan, mitä tietoa tutki-

muskyksymyksiini vastaamisessa tarvitsen. Aineiston pilkkomisen, eli teemoittelun jälkeen tutkijan tulee tehdä aineiston pohjalta synteesejä ja koota se uudelleen ohjeistaa Puusa (2020, 146). Uudelleen koottua aineistoa tarkastellaan tutkimuskysymyksiin vastaamisen näkökulmasta. Näin saadaan aikaan tutkimustuloksia.

Sisällönanalyysiin otin mukaan myös kvantifioinnin, jotta voisin varmistua siitä, että tietyt asiat todella toistuvat tutkittavissa aineistoissa. Kvantifiointi tekee teemat näkyviksi. Kvantifiointi on yksinkertaistettuna laskemista. Sen avulla voi osoittaa kuinka usein kyseisestä teemasta on aineistoissa mainittu. ”Laskemisella laadulliseen aineistoon pääsee joskus helpommin kiinni kuin vain lukemalla sitä uudestaan ja uudestaan. Laskemalla saa joskus myös varmuuden siitä, että tutkimuksen tuloksina esitettävät päätelmät eivät perustu vain tuntumaan” (Saaranen-Kauppinen & Puusniekka 2006c). Tämä Saaranen-Kauppinen ja Puusniekan perustelu sai minut luottamaan siihen, että kvantifiointi on tutkimuksessani perusteltua ja vahvistaa tutkimukseni tulosta luotettavammaksi

5.3 Analyysin toteutus

Valitun tutkimusaineiston sisällönanalyysi alkoi aineistojen lukemisella. Luukiessa huomioin tiettyjä teemoja, jotka toistuivat teksteissä. Näitä teemoja kirjoitin muistiin tutkimuksen etenemistä silmällä pitäen. Teemoja pohtiessani arvioin sitä, kuinka ne vastaavat tutkimuskysymyksiini ja tämän arvioinnin myötä rajasin osan esiin nousseista teemoista pois tutkimuksestani.

Kun olin lukenut aineistot muutaman kerran läpi, aloitin niiden kvantifioimisen. Käytännössä tämä tarkoitti sitä, että esiin nousseiden teemojen mukaisesti merkitsin muistiin ne kerrat kun aineistossa mainittiin kyseinen teema. Tässä kvantifioimisen vaiheessa pilkoin aineistoni useaan pieneen osaan. Näistä pienistä osasista löytyi kvantifiointia tehdessä samankaltaisuuksia, asiat limittyivät toisiinsa. Tässä vaiheessa päätin luottaa Puusan (2020, 146) ohjeeseen siitä, että ” - - aineiston pilkkomisen eli teemoittelun jälkeen tutkijan tulee tehdä aineiston pohjalta synteesejä ja koota se uudelleen”.

Kvantifioinnissa koin aluksi haasteellisena mainintojen laskemisen. Millainen laskeminen ja määrien tarkastelu omassa työssäni olisi perusteltua ja toisi luotettavimman tuloksen tutkimukselleni? Olin tutustunut kirjallisuuskatsauksiin, joissa kvantifiointi oli toteutettu sen perusteella, kuinka monessa tutkittavista artikkeleista kyseinen teema mainitaan. Tässä kirjallisuuskatsauksessa olin kuitenkin pyrkinyt valitsemaan niin erilaisia artikkeleja, että en uskonut kyseisen kvantifiointi perusteen olevan toimiva omassa tutkimuksessani.

Perustelen oman valintani kvantifioinnin toteuttamiseen myös sillä, että tutkimissani artikkeleissa oli käytetty pohjana paljon haastatteluja. Aineistoissa tuli esiin haastateltujen ääni - heidän kokemuksensa ja tietonsa siitä, miten kotoutuminen näyttäytyi työntekijöille tai maahanmuuttajille itselleen. Tältä pohjalta päädyin laskemaan aineistostani jokaisen kerran jolloin teema esiintyy teksteissä. Sama aihe toistui useamman haastatellun kokemuksissa. Uskon, että näin sain tarkemman tuloksen siitä, mitä menetelmiä on käytetty ja mikä on koettu hyödylliseksi kotoutumisen kentällä. Tutkimuksessani esiintyneiden haastattelulainauksien perusteella uskallan väittää, että toimiviksi koetut hyvät kokemukset nousivat artikkeleissa esiin. Toki toisaalta myös ne epäkohdat, joita on hyvä pyrkiä välttämään.

Vahvistusta valinnalleni sain KvaliMOTV-sivustolta, jossa Saaranen-Kauppi-
nen ja Puusniekka toteavat olennaista olevan sen, että valittua luokitusperus-
tetta käytetään systemaattisesti läpi koko aineiston (Saaranen-Kauppi-
nen & Puusniekka 2006d). Tärkeintä kvantifiointini toimivuudessa ja luotettavuus-
udessa oli se, että toimin jokaisen artikkelin kanssa samoin.

Teemoja muodostaessa pidin mielessäni opinnäytetyöni tutkimuskysymykset. Pyrin teemoittelemaan aineistosta esiin niitä seikkoja, joilla on vaikutusta osallisuuden ja yhdenvertaisuuden edistämiseen. Esimerkiksi se, että ihmisen perustarpeista huolehditaan, on oleellinen osa hänen toimintakykynsä edistämisessä. Kun maahanmuuttajalla on koti, jossa asua ja riittävä toimeentulo päivittäisiin tarpeisiin, hänellä on mahdollisuus ajatella myös muita uuden kotimaan edellyttämiä asioita. Tai vaikka palveluiden oikea-aikaisuus. Uuteen maahan muuttaminen on usein sinällään jo kuormittava elämäntilanne kenelle tahansa. Sen vuoksi on ammattitaitoa huomioida, missä tahdissa asiakasta

palvelujen piiriin ohjaa, toisin sanoen, mikä on oikea aika tarjota mitäkin palvelua.

Osallisuutta ja yhdenvertaisuutta ei edistä se, että asiakas kuormittuu yhä enemmän tarjottujen palveluiden tulvasta. Alateemoissa olen pyrkinyt mahdollisimman laajasti osoittamaan erilaisia tekijöitä, jotka edistävät kotoutumista. Osa niistä olisi ehkä sopinut toisenkin yläteeman alle. Joku toinen tutkija olisi ehkä samasta aineistosta saanut erilaisia teemoja, mutta tässä tutkimuksessa näkyy oman ajatteluni jälki. Teemat on luotu omien pohdintojeni pohjalta, pyrkimyksenä vastata kattavasti tutkimuskysymyksiini. (Taulukko 2.)

Kvantifioinnin jälkeen pohdin teksteistä löytyneitä teemoja jälleen kerran. Minikälaisten isompien, pääteemojen, alle niitä voisin koota? Pyrin koko ajan pitämään mielessä tutkimuskysymyksiäni. Kaikki esiin nostetut teemat vastasivat lopulta tutkimuskysymyksiini. Pidin tavoitteenani, että teemat olisivat sidoksissa toisiinsa ja loisivat pohjaa yhtenäiselle kokonaisuudelle. Pääteemojen alle kokosin yksityiskohtaisempia alateemoja, jotka kuvasivat asiaa tarkemmin (taulukko 2).

Taulukko 2. Teemoittelu. Alateemat kvantifioituna.

Pääteema	Alateema	Alateeman esiintyvyys aineistossa
Osallisuutta edistävä toiminta	Perustarpeista huolehdittu	13
	Kielen opetus	21
	Kielen opetus sidoksissa arkielämään	7
	Palveluiden oikea-aikaisuus	16
	Palvelu kohdennettu oikein	8
	Palvelu helposti saatavilla	10

	Työhön ohjaaminen	13
	Asiakkaan taitojen kartoitus	9
	Oman kulttuurin toteuttamisen mahdollisuus	12
Osallisuuden edistäminen työntekijänä	Asiakas nähdään itsenäisenä toimijana	18
	Osallistaminen velvollisuuksien myötä	9
	Tiedon jakaminen asiakkaalle	17
	Työntekijä tuntee palvelujärjestelmän	7
	Kuunteleva työote	28
	Asiakkaan kokemus ensikohtaamisesta positiivinen	4
	Asiakkaan turvallisuuden tunne	6
	Sosiaalisten suhteiden huomioiminen (tuki verkostojen luomiseen)	8
	Vuorovaikutus mahdollisuudet suomalaisiin	17
Yhdenvertaisuuden edistäminen työntekijänä	Oikeuksien tiedostaminen ja niistä kertominen asiakkaalle	12
		12

Yksilön arvostaminen (oikeus oman identiteetin säilyttämiseen)	6
Työntekijän herkistyminen kulttuurisille eroille	6
Kielellinen huomioiminen (esim tulkin käyttö)	

6 TUTKIMUSAINEISTON KUVAUS

Tässä luvussa esittelen aineiston, joka valikoitui tämän kirjallisuuskatsauksen tutkimusmateriaaliksi. Mukana on vertaisarvioituja tieteellisiä artikkeleita ja tutkimusartikkeleita. Aineistojen tutkimusmenetelmissä korostuivat haastattelujen pohjalta tehdyt tutkimukset. Kotoutumista on, tämän aineiston pohjalta perustellen, tutkittu paljon haastattelututkimusten avulla.

Kaikkiaan tutkittavia artikkeleita oli kymmenen. Ne on julkaistu vuosien 2015-2019 välillä. Alla ne esitellään järjestyksessä julkaisuvuosien perusteella, uusimmasta vanhimpaan.

Heikkilä, E. & Lyytinen, E. 2019. Irakilaistaustaisten pakolaisten työelämään integraation ajallisuus.

Tämä artikkeli keskittyi tutkimaan aikaa ja ajallisuutta. Sen valinta kirjallisuuskatsaukseni yhdeksi tutkittavaksi artikkeliksi ei ollut itsestään selvä. Pohdin, mitä annettavaa sillä on kirjallisuuskatsaukselleni suhteessa tutkimuskysymyksiini. Artikkelin puolesta kuitenkin puhuivat sen erilainen lähestymiskanta maahanmuuttoasioihin. Ajankulu – elämäntapahtumien ajallisuus – ei ollut sellainen seikka, jota olisin itse osannut tarkastella ja pohtia sen vaikutusta kotoutumisprosessin etenemiseen. Artikkelin luettuani kuitenkin tiedostin selkeämmin, miten merkittävässä osassa ajallisuus on elämänkulussa. Ajallisuuden merkitys kotoutumisessa, osallisuudessa ja yhdenvertaisuuden kehittymisessä on tärkeää tiedostaa. Erotin tämän lukemisen jälkeen viittauksia ajallisuuteen ja

sen vaikutukseen kotoutumisprosessissa, myös muissa kirjallisuuskatsaukseni artikkeleissa.

Artikkelissa kuvattu analyysi oli toteutettu kolmessa osassa. Ensimmäinen osa pohjautui kirjallisuusanalyysiin, toisessa osassa tutkittiin pakolaisten työllistymistä empiirisestä aikaperspektiivistä. Viimeisessä osiossa tutkijat käyttivät kvantitatiivista kuvailevaa analyysia. (Heikkilä & Lyytinen 2019, 322.)

Artikkeli myös kuvaili kolmen irakilaisentyisen, pakolaistaustaisen nuorenmiehen kotoutumiskokemuksia, suhteessa heidän työllistymiseensä. Heikkilä ja Lyytinen kuvaavat analyysinsa yhdessä osuudessa tutkineensa maahanmuuttajien työelämän kokemuksia tapaustutkimuksena siitä, miten aika ja työelämäintegraatio voivat henkilökohtaisesta kotoutumisen näkökulmasta liittyä toisiinsa (Heikkilä & Lyytinen 2019, 322– 323). Mielestäni tämä tarjosi mahdollisuuden saada maahanmuuttajien ääntä kuuluviin kirjallisuuskatsauksessa, jossa en itse päässyt heitä haastattelemaan.

Hyökki, L. 2019. Sosiokulttuurisen tiedon ja tunnustuksen rooli kaksisuuntaisessa kotoutumisessa: Esimerkkinä musliminaisten päähuivin käyttö.

Artikkeli lähestyy ennako-oletusten varjostamaa musliminaisten päähuivin käyttöä, avaamalla uudenlaista näkökulmaa heille, joille muslimikulttuuri on vielä vieras. Hyökki (2019) pohtii yksilön identiteettiin liittyviä seikkoja kaksisuuntaisen kotoutumisprosessin osana. Hän lähestyy aihetta musliminaisten päähuivin käyttämisen kautta. Hyökki perustelee lähestymistapansa sillä, että musliminaisten päähuivien käyttäminen esiintyy toistuvasti yhteiskunnallisessa ja poliittisessa keskustelussa.

Artikkeli tuo esille tiedon merkityksen. Siinä korostuu näkemys siitä, kuinka tärkeää on kuulla maahanmuuttajaa itseään. Yksilön oman identiteetin ja oikeuksien kunnioittaminen on avainasemassa myös kotoutumisen edistämisen näkökulmasta.

Tämän kirjallisuuskatsauksen kannalta tärkeää on, että tässä artikkelissa edesautetaan lukijan omaa pohdintaa yhdenvertaisuuden toteutumisesta. Yhdenvertaisuus ei tarkoita sitä, että olemme samanlaisia ja asetumme esimerkiksi pukeutumisellamme samaan muottiin. Yhdenvertaisuus on oikeutta olla tasa-arvoinen jäsen yhteiskunnassa, omana itsenään. Omat oikeudet ja identiteetti säilyttäen.

Artikkelissa myös haastetaan sitä ajatusta, kuinka kieltämällä jonkin kulttuurisen ominaisuuden kuvittelemme lisäävämmä yhdenvertaisuutta ja edistävämme kotoutumista. Hyökki näkee asian hyvin toisessa valossa. Hän väittää, että *musliminaisten taustoja ja motivaatioita koskevan sosiokulttuurisen tiedon puuttuminen voi kuitenkin johtaa identifioivan kotoutumisen epäonnistumiseen ja siten myös musliminaisten sosiaaliseen syrjäytymiseen* (Hyökki 2019, 227).

Kokkonen, L., Pöyhönen, S., Reiman, N. & Lehtonen, T. 2019.

Sosiaaliset verkostot ja kielenoppiminen: kohti uutta ajattelua kotoutumiskoulutuksesta.

Kokkonen ym. kertovat artikkelistaan seuraavasti: ”Artikkelissa tarkastellaan korkeasti koulutettujen sosiaalista kielenoppimista uudentyyppisessä kotoutumiskoulutuksen mallissa, joka toteutettiin Jyväskylän yliopistossa vuosina 2017–2019. Koulutuksen toimintaperiaatteena on ollut yhteisöllinen oppiminen ja sen tukeminen: tavoitteena on kielellisten ja sisällöllisten taitojen lisäksi kehittää opiskelijoiden valmiuksia ja tarjota tilaisuuksia sosiaalisten suhteiden ja verkostojen luomiseen”. Kokkonen ym. tutkimusaineisto koostuu koulutukseen osallistuneiden opiskelijoiden haastatteluista.

Artikkeli keskittyi lähinnä kotoutumiskoulutuksen uudenlaiseen toteutustapaan. Artikkeli on kuvaus siitä, miten moneen asiaan kielitaito vaikuttaa. Kielitaidon merkityksen sisäistäminen ja sitä tukevien työotteiden luominen, on ammatillisesti tärkeää myös sosiaalialalla.

Artikkelissa kielen oppiminen ja sen merkitys tuotiin arjen käytäntöihin. Kielen oppimisen kuvattiin edesauttavan maahanmuuttajien osallisuutta ja omaa toi-

mintakykyä asioiden hoitamisessa. Sosiaalialan kannalta näen merkityksellisenä sen tiedostamisen, että meidän – sosiaalialalla työskentelevien – osuutemme on tukea ja edesauttaa sosiaalisten suhteiden ja verkostoitumisen kehittymistä. Tämän vuoksi valitsin tämän artikkelin kirjallisuuskatsaukseeni. Artikkelini kuvasi hyvää toimintamallia, jolla tutkimuksen mukaan saatiin edistettyä kotoutumista. Pääajatuksena toimintamallissa oli oppiminen ja toimiminen yhdessä, vertaistukea jakaen ja vastaanottaen.

Pöyhönen, S., Suni, M. & Tarnanen, M. 2019. Kieli kotouttamispolitiikan ytimessä – aikuiset maahanmuuttajat matkalla työelämään.

Artikkelissa todetaan, että kieli on pysynyt kotouttamispolitiikan ytimessä jo pitkään. Suomessa painotetaan suomen tai ruotsin kielen oppimista kotoutumisen yhteydessä, olisi kuitenkin tärkeää huomioida myös maahanmuuttajien monikielisyys ja sen tuomat edut yhteiskunnalle. Artikkelini muistuttaa myös maahanmuuttajien oman toimijuuden tukemisesta ja tunnistamisesta. Heidän osaamisensa kartoittaminen on tärkeää.

Oman arvioni mukaan tässä artikkelissa oli sosiaalialan kannalta merkittävää myös huomioida siitä, kuinka palvelu olisi hyvä tuoda helposti maahanmuuttajien saataville, huomioida eri maahanmuuttajaryhmien elämäntilanteet ja niiden asettamat tarpeet.

Haverinen, V-S. 2018. Pakotetusta toimettomuudesta – turvapaikanhakijoiden kotoutuminen vastaanottotoiminnan osana.

Haverisen (2018) oman kuvauksen mukaan artikkeli tarkastelee diskurssianalyysin keinoin Suomeen saapuneisiin turvapaikanhakijoihin kohdistuvia integraatio-odotuksia. Siinä pohditaan, millaisia tulkintoja eri paikallistason toimijat, joiden on suoraan tai epäsuorasti mahdollisuus vaikuttaa turvapaikanhakijoiden kokemuksiin ja arkeen vastaanottokeskuksissa, antavat vastaanottotoiminnalle ja kotoutumiselle osana tätä toimintaa.

Tässä artikkelissa esitetty analyysi perustuu haastatteluaineistoon, jossa on haastateltu vastaanottokeskusten työntekijöitä, eri kuntien ja kaupunkien johtajia sekä maahanmuuttokoordinaattoreita ja turvapaikanhakijoiden kanssa toimivia vapaaehtoisia. Artikkelin haastattelulainauksissa välittyy maahanmuuttajien kanssa työskentelevien ääni. Ammattilaisten näkemyksistä maahanmuuttotyöstä arvioin tämän kirjallisuuskatsauksen hyötyvän erityisesti.

Artikkeli nostaa esille turvapaikanhakijoiden haasteellista asemaa Suomeen kotoutujina. He eivät kuulu kotouttamislainsäädännön alle. Toisaalta heiltäkin odotetaan kotoutumisen edistymistä, esimerkiksi kielitaidon kehittämistä ja palvelujärjestelmään tutustumista. Artikkelin mainitsee esikotouttamisen käsitteen ja pohtii vaihtoehtoja siitä, kuinka turvapaikanhakijoiden tilannetta voitaisiin parantaa. Esikotouttamisen käsitteestä artikkelissa pohditaan onko se kuvaava vai onko vastaanottokeskuksissa tehtävä työ ennemminkin turvapaikanhakijoiden tukemista läpi prosessin?

Turvapaikanhakijoiden asema vastaanottavassa maassa voi olla vaikea. He saattavat joutua odottamaan päätöstä oleskeluluvasta jopa useiden vuosien ajan. Tällä hetkellä vastaanottokeskusten vastuulla ei ole edistää turvapaikanhakijoiden integroitumista suomalaiseen yhteiskuntaan. Eikä vastaanottokeskuksilla käytännössä ole resurssejakaan näiden palveluiden toteuttamiseen. Artikkelissa tuodaan esille myös huomioita siitä, kuinka resurssien niukkuus ja poliittisten asiakirjojen ohjeet ovat keskenään ristiriidassa.

Koen, että turvapaikanhakijoiden asema on erityisen tärkeää tiedostaa sosiaalialan työntekijänä. He ovat usein erityisen haavoittuvassa asemassa ja tarvitsevat ohjausta ja tukea arjessaan oleskeluluvan hakuprosessin aikana. Näiden seikkojen vuoksi, turvapaikanhakijoihin keskittyvä artikkeli oli tärkeä valinta kirjallisuuskatsauksen aineistoon.

Sotkasiira, T. 2018. Kotoutumista vai hyvinvointia? Metafora-analyysi syrjäseutujen kotopalveluista.

Sotkasiira perustelee artikkelinsa kirjoittamisen lähtökohtia kiinnostuksellaan sitä ristiriitaa kohtaan, joka syntyy siitä, että ”kotouttamisen ammattilaiset toisaalta tunnistavat kotoutumisprosessissa kohtaamansa maahanmuuttajat autonomisiksi yksilöiksi, mutta kuitenkin tulevat kohdelleiksi heitä kotouttamistyön kohteina, eivät muutosta ohjaavina itsenäisinä toimijoina”. Hän kertoo purkavansa tätä ristiriitaa auki analysoimalla metaforia eli kielikuvia, joiden kautta kotouttajat kertovat työstään. (Sotkasiira 2018, 31.)

Artikkelissaan Sotkasiira puhuu siitä, kuinka kuntien ja järjestöjen toteuttamissa kotouttamispalveluissa tunnistetaan ja tuetaan maahanmuuttajataustaisten henkilöiden aloitteita ja kyvykkyyttä toimia. Maahanmuuttajilla on paljon sellaisia taitoja ja tietoja, joita suomalaisessa yhteiskunnassa ei havaita. Tämän myötä niitä ei myöskään tueta. (Sotkasiira 2018, 30.) Sotkasiiran artikkelissaan esille tuomien huomioiden perusteella työntekijät voisivat tiiviimmin kiinnittää huomiota maahanmuuttajien mukanaan tuomaan tietotaitoon ja poh-tia väyliä, joissa heidän osaamisensa nousisi esille ja sitä, kuinka maahanmuuttajien olemassa oleva osaaminen saataisiin paremmin hyödynnettyä vastaanottavassa maassa.

Sotkasiira pohtii kotouttamistyön ammattilaisten kuvausten ja tulkintojen perusteella kotoutumisen tueksi kehitetyn palvelujärjestelmän kyvykkyyttä tunnistaa ja vahvistaa maahanmuuttajien hyvinvoinnin eri tekijöitä (Sotkasiira 2018, 31). Kirjallisuuskatsaukseni näkökulmasta Sotkasiiran artikkeli avasi tärkeitä näkökulmia maahanmuuttajien parissa tehtävään työhön.

Sotkasiira huomauttaa artikkelissaan, että on todennäköistä, että haastattelujen keskittyminen somalialaisten tilanteeseen on vaikuttanut niiden sisältöön. Hän kuitenkin toteaa, että toisaalta kaikki haastateltavat ovat työssään tekemisissä myös muiden maahanmuuttajaryhmien kanssa, joten hänen keräämäänsä aineistoa voi lukea myös kannanottoina kotoutumiskeskusteluun laajemminkin kuvassa. (Sotkasiira 2018, 34.)

Heino, E. & Veistilä, M. 2017. Mikä muuttuu kun muutetaan? Venäläis-taustaisten perheiden tarinat ja integraation vaiheet.

Tässä artikkelissa oltiin vahvasti kiinnostuneita maahanmuuttajien omista kokemuksista. Tutkijat halusivat selvittää mikä heidän mukaansa on muuttunut Suomeen muuton jälkeen. Artikkelissa pääseekin ääneen useampi maahanmuuttaja, kertomaan omaa ja perheensä tarinaa maahanmuuton jälkeisestä ajasta. Heidän kokemuksensa kotoutumisesta ja siihen vaikuttaneista tekijöistä.

Tutkijat kertovat käyttäneensä tutkimusaineiston keruussa narratiivista lähestymistapaa ja analysoineensa aineistoa narratiivisen lukutavan avulla. Artikkelin on jaettu kahteen osaan, joissa aineistoa tulkitaan eri näkökulmista. Kaksiosaisella analyysillä Heino ja Veistilä kertovat tavoittelevansa ymmärrystä sekä perhekohtaisista että yleisistä integraatiokokemuksista. (Heino & Veistilä 2017, 135.)

Artikkelissa kirjallisuuskatsaukseni tutkimuskysymysten näkökulmasta olennaista oli se, että siinä tuotiin esille eri-ikäisten, maahanmuuttajien tarpeita maahanmuuton jälkeen. Artikkelissa kuvattiin haasteita siitä, mitä voi seurata jos palveluita ei kohdisteta oikein tai niitä ei jostain syystä ole saatavilla.

Artikkeli herätteli minua pohtimaan asemaani työntekijänä. Artikkelissa todettiin useita kotoutumista tukevia asioita. Erään perheen tarinassa nousi vahvasti esiin, miten elämä voi vaikeutua jos kotoutumispalveluihin ei ole oikeutta. Jäin pohtimaan sitä, kuinka voin omassa työssäni tukea asiakkaita saamaan asianmukaisia palveluita omaan elämäänsä ja tukea heidän hyvinvointiaan ja kotoutumistaan palveluihin ohjaamisen avulla.

Lutz, P. 2017. Two logics of policy intervention in immigrant integration: an institutionalist framework based on capabilities and aspirations.

Artikkeli keskittyy tutkimaan lähinnä kahta toteutettua kotouttamiskäytäntöä. Assimilaatiota eli sulautumista uuteen yhteiskuntaan ja monikulttuurisuuden

kautta uuteen kotimaahan asettumista. Artikkelissa pohditaan näiden kotouttamiskäytäntöjen toimivuutta toisiinsa verraten ja pyritään jäsentämään, kuinka onnistunutta tutkimusta näiden vertailussa on tehty.

Tässä kirjallisuuskatsauksessa tämän artikkelin tärkein anti oli mielestäni se, että se avasi näkökulmaa siihen, kuinka monet asiat vaikuttavat maahanmuuttajien kotoutumisprosessiin. Ensinnäkin vastaanottavan maan politiikka, taloudellinen tilanne ja koko yhteiskunnan tila vaikuttavat siihen, millaiseen ympäristöön maahanmuuttaja asettuu. Millä keinoin maahanmuuttajan kotouttamisprosessia lähdetään tukemaan? Edistetäänkö ja tuetaanko hänen omaa toimijuuttaan vai asetetaanko polulle esteitä ja haasteita? Palkitaanko kotouttamistoimiin osallistumisesta, vai luotetaanko siihen, että maahanmuuttajalla itsellään on halu kotoutumiseen ja hän itse löytää siihen keinot uudessa maassa asumisen myötä. Artikkelin sai minut ajattelemaan sitä, että vaikka maahanmuuttajalla itsellään olisi käytettävissä kykyjä ja pyrkimyksiä kotoutumiseen, ei kaikki kuitenkaan ole hänen vaikutusvallassaan. Kotoutumisprosessiin vaikuttavat monet eri tahot.

Siirto, U. & Hammar, S. 2016. Kotouttava työ pakolaisina Suomeen muuttaneiden parissa.

Siirto ja Hammar kertovat tarkastelevansa kotouttamistyön velvollisuuksia ja vastuita sekä kuvaavansa kotoutumisprosessia erityisesti yksittäisen maahanmuuttajan näkökulmasta. Artikkelin merkittävää antia tämän kirjallisuuskatsauksen kannalta olivat käytännönläheiset kuvaukset pakolaisten erityisestä asemasta maahanmuuttajina. Se auttoi hahmottamaan, kuinka tärkeää sosiaalialalla työskentelevän on olla herkkä kuuntelemaan asiakasta ja kohtaamaan hänet yksilönä.

Tässä artikkelissa ei pohdittu pelkästään kotoutumista edistäviä tekijöitä – huomiota annettiin myös niille seikoille, joiden nähdään estävän tai hidastavan kotoutumista. Näiden asioiden tiedostaminen on tärkeää asiakkaita ohjauksessa työssä.

Vuori, J. 2015. Kotouttaminen arjen kansalaisuuden rakentamisena.

Vuoren artikkeli on analyysi, jonka hän perustaa vuosina 2003–2005 kerättyyn haastattelu- ja havainnointiaineistoon suurehkon kaupungin maahanmuuttaja työstä. Näiden aineistojen keräämisen jälkeen hän oli koonnut dokumenttiaineistoa ja seurannut aktiivisesti kotouttamiskeskustelua. Aineisto ei Vuoren mukaan kerro kaikesta julkisen sektorin työstä, sillä siitä on rajattu ulkopuolelle työvoimaviranomaiset, Kela sekä koulu ja päivähoito.

Työvoimaviranomaisten rajaaminen ulkopuolelle on Vuoren mukaan tärkeä raja, sillä kotouttamislaki määrittelee heidät keskeiseksi lain toteuttajaksi kunnallisten viranomaisten, käytännössä sosiaalityöntekijöiden rinnalla. Tässä artikkelissa sosiaalityön ja siten pakolaisasiakkaiden osuus korostuu rajauksen vuoksi. (Vuori 2015, 395). Vuoren artikkelilleen asettamat rajaukset tekevät artikkelista perustellun valinnan tässä kirjallisuuskatsauksessa käytettäväksi, sillä juuri sosiaalialan näkökulmasta toteutettu kotouttaminen on kirjallisuuskatsauksessani aihe jota tutkin.

Artikkeli kuvasi arjen kansalaisuuden toteutumista kotoutumistyössä. Siinä nostettiin esille useita käytännön seikkoja, joilla työntekijä voi huomioida maahanmuuttajan ja niiden myötä edistää hänen kotoutumistaan.

7 TULOKSET

Tässä luvussa vastaan opinnäytetyöni tutkimuskysymyksiin: millaisia osallisuutta ja yhdenvertaisuutta edistäviä toimintamuotoja on käytetty kotoutumisprosessin tukena? Ja mitä seikkoja huomioimalla sosiaalialan työntekijä voi tukea maahanmuuttajien osallisuuden ja yhdenvertaisuuden kehittymistä?

7.1 Maahanmuuttajan osallisuutta edistäviä työtapoja

Alla analysoin tutkimuksessani esille tulleita tuloksia seuraaviin asettamiini alateemoihin; perustarpeista huolehdittu, kielen opetus, kielen opetus sidoksissa arkielämään, palveluiden oikea-aikaisuus, palvelu kohdennettu oikein, palvelu helposti saatavilla, työhön ohjaaminen, asiakkaan taitojen kartoitus ja

oman kulttuurin toteuttamisen mahdollisuus. Olen osittain yhdistellyt niitä saman alaotsikon alle, silloin kun ne liittyvät läheisesti toisiinsa.

7.1.1 Perustarpeista huolehtiminen

Suomessa jokaisella on oikeus perustarpeiden toteutumiseen. Tästä säädetään Sosiaalihuoltolaissa (30.12.2014/1301). Kyseisen lain mukaan sosiaalipalveluja on järjestettävä muun muassa tueksi jokapäiväisestä elämästä selviytymiseen, asumiseen liittyvään tuen tarpeeseen, taloudellisen tuen tarpeeseen ja sosiaalisen syrjäytymisen torjumiseksi ja osallisuuden edistämiseksi. Nämä lain edellyttämät asiat koskevat myös maahanmuuttajia, riippumatta siitä onko heillä jo oleskelulupa Suomessa.

Ihmisten perustarpeista huolehtiminen määritellään tärkeäksi myös Siirron ja Hammarin (2016, 205) artikkelissa, jossa todetaan huomattavasti kotoutumista edistäviä tekijöitä olevan kielitaidon ja työmarkkinoille pääsyn ohella sopiva asunto, kokemus turvallisuudesta, riittävät terveys- ja muut peruspalvelut sekä lasten kouluun ja opiskeluun pääsy. Tutkimieni artikkeleiden perusteella voidaan osoittaa, että maahanmuuttajien perustarpeista huolehtiminen on ensiarvoisen tärkeää. Kun perustarpeet; muun muassa asunto, riittävä toimeentulo ja turvallisuus ovat kunnossa, on maahan juuri muuttaneella mahdollisuus keskittyä myös muihin kotoutumista edistäviin osa-alueisiin elämässään.

Myös vastaanottokeskuksessa, kriisiä läpikäyvien ihmisten kesellä, perustarpeiden tyydyttäminen nähdään ensisijaisena. Haverisen (2018) artikkelissa tosin esitetään myös kritiikkiä nykyiseen turvapaikanhakijoiden kohteluun maassamme. Koska he eivät kuulu kotouttamislainsäädännön piiriin, heille ei käytännössä aina järjestetä juurikaan muita palveluita kuin nämä peruspalvelut. Haverinen muistuttaa, että kotoutumisprosessin etenemisen vuoksi olisi tärkeää saada kotoutuminen alkuun jo turvapaikanhakuvaiheessa. Haverinen kuvaa ajoittain pitkittyvääkin oleskeluluvan hakuprosessia ihmisten varastoinniksi. (Haverinen 2018, 9).

Kiintiöpakolaisina maahamme saapuneilla on erilaiset lähtökohdat päästä mukaan kotoutumisprosessiin. Heillekin edellytyksenä arjen sujumiselle on kui-

tenkin se, että yhteiskunnan toimijat (käytännössä maahanmuuttajia vastaanottavat työntekijät) ovat huolehtineet heidän perustarpeidensa toteutumisesta. Heikkilän ja Lyytisen (2019, 336) artikkelissa kuvataan Irakissa syntyneen, alle kouluikäisenä maahan perheensä kanssa tulleen miehen kokemusta Suomeen saapumisen ensihetkestä. Mies muistaa sen, että kaikki oli heitä varten valmiina ja he pääsivät nopeasti suomalaiseen yhteiskuntaan kiinni. Yhteenvetona tutkituista artikkeleista voidaan todeta, että kotoutumisprosessin edistyminen lähtee liikkeelle perustarpeiden toteutumisesta.

7.1.2 Kielen opetuksen tarjoaminen

Tämän tutkimuksen artikkeleiden perusteella voidaan todeta, että kielen opetus on tärkeää kotoutumistyössä. Kielen oppiminen ja rohkeus käyttää sitä, kuvataan portteja avaavana avaimena uuden yhteiskunnan täysivaltaiseksi jäseneksi pääsemisessä. Heinon ja Veistilän (2017, 151) artikkelissa muistutetaan, että kielen oppiminen toimii resurssina ja välineenä myös muuhun oppimiseen. Siitä on etua niin työllistymiseen ja työelämään, kuin oman perheen asioista huolehtimiseen. Kielitaito auttaa maahanmuuttajaa myös yhteiskunnan jäsenenä toimimisessa, esimerkiksi omien tunteiden ilmaiseminen mahdollistuu kielitaidon avulla.

Kielen opetuksen tarjoamisella maahanmuuttajille on tärkeä osa kokonaisuutta, kun pohditaan yhteiskunnan mahdollisuuksia tukea kotoutumista. Artikkeleissa tuodaan esille, että kielitaidon merkitys huomioidaan myös opetussuunnitelman perusteiden mukaisessa kotoutumiskoulutuksessa. Kotoutumiskoulutuksen tehtävänä on tukea yhteiskuntaan integroitumista ja kielitaito on olennainen koulutuksen osa. (Kokkonen ym. 2019, 93.)

Tämän tutkimuksen artikkeleissa nostetaan esille myös näkemyksiä siitä, millaisin keinoin kielenopetusta tulisi järjestää. Maahanmuuttajien oma innostus ja halukkuus osallistua nähdään oppimista tukevana asiana. Innostuksen herättämistä ja ylläpitämistä koulutuksen suhteen pohditaan artikkeleissa. Muun muassa Pöyhösen ym. (2019, 280) mukaan maahanmuuttajien toimijuutta

vahvistavia tekijöitä olisivat sellaiset kielikoulutukselliset käytänteet, jotka osallistavat, ovat toiminnallisia ja joihin voi myös itse vaikuttaa. Kuulluksi tuleminen on maahanmuuttajille tärkeää heille tarjotun koulutuksen suunnittelussa.

Artikkelien perusteella voidaan todeta, että kielenopetusta tulisi tarjota maahanmuuttajille sellaisessa muodossa, joka vastaa heidän todellisia arkipäivän tarpeitaan. Kokkosen ym. (2019, 94) artikkelin mukaan olennaista on huomioida se, mitä yksilö kykenee kielellä tekemään, ja millaisissa tilanteissa hän pystyy kielellä toimimaan. Heidän artikkelissaan muistutetaan, että osallisuutta edistää asiakkaan näkeminen yksilönä, jonka omat toiveet ja tarpeet vaikuttavat kielen oppimiseen. Kokkonen ym. toteavat toiminnalliselta kannalta tärkeää olevan oppijan oman aktiivisuuden. Maahanmuuttajankin oppimista ohjaavat ensisijaisesti hänen tarpeensa oppimiselle. Kokkosen ym. artikkeli ohjaakin työntekijää pohtimaan, mitkä ovat oppijalle merkitykselliset yhteisöt ja niiden kielenkäyttötilanteet ja miten hän pääsee niihin osalliseksi.

Tutkituissa artikkeleissa välittyy näkemys siitä, että kielen oppiminen on maahanmuuttajalle merkityksellisempää, kun se sidotaan osaksi arkista elämää ja opittavaa kieltä pääsee käyttämään todellisissa tilanteissa. Kokkosen ym. (2019, 94.) mukaan oppija tarvitsee mahdollisuuksia vuorovaikutukseen sellaisten yhteisöjen ja ympäristöjen kanssa, jotka hän itse kokee merkitykselliseksi.

Pöyhösen ym. (2019, 265) artikkelin näkemys on hyvin saman suuntainen. He nostavat artikkelissaan esille Tarnasen ym. (2015) kuvauksen siitä, kuinka monimuotoisena kielen oppiminen ja kielen käyttäminen näyttäytyvät aikuisten kieltenoppijoiden kuvauksissa. Kuvauksissa voidaan havaita kielen oppimista useilla elämän osa-alueilla tapahtuvissa vuorovaikutustilanteissa, silloinkin kun kielen oppiminen ei ole edes varsinaisena tavoitteena.

Kokkosen ym. (2019, 99) artikkelissa nostetaan esille huomio siitä, kuinka kielenoppiminen voi edesauttaa myös verkostoitumista. Heidän mukaansa opiskelijoiden kuulumisuuden tunne erilaisiin ryhmiin vahvistui tai syntyi koulutuksen aikana, jolloin kielenkäytön kontekstit, -ympäristöt ja -yhteisöt laajenivat. Moni heidän tutkimansa hankkeen (Integra) osallistujista koki kykenevänsä toimimaan jatkossa yhteiskunnassa aiempaa aktiivisempänä toimijana.

Positiivisena kehityksenä kielenopetuksen järjestämisessä artikkeleissa otetaan esille se, kuinka työelämän ulkopuolelle jäävien maahanmuuttajien huomioimisessa kielenopetuksen suhteen on edistytty. Esimerkiksi Heikkilä ja Lyytinen (2019, 325) toteavat artikkelissaan, että vaikka nykyisessä kotouttamisen politiikassa ja käytänteissä korostuu työn merkitys, ottaa kotouttamislainsäädäntö aiempaa paremmin huomioon myös työmarkkinoiden ulkopuolisten maahanmuuttajien integraation ja kotoutumisen monialaisuuden.

Tutkituissa artikkeleissa pohditaan myös vaihtoehtoisia paikkoja opetuksen järjestämiselle. Pöyhönen ym. (2019, 272) mainitsevat Mäkeläisen ja Matkaselän (2013) kannustavan oppimisympäristön vaihtamiseen osallistujien tarpeen mukaan. Artikkelissa kerrotaan esimerkiksi kotiäideille suunnatusta koulutuksesta, jossa yhdistettiin sosiaaliohjaus, suomen kielen opetus ja lastenhoitopalvelu. Koulutusta järjestettiin leikkipuistoissa ja perhetalossa, jotta se oli helpommin asiakkaiden lähestyttävissä.

Haverisen (2018, 9, 11) artikkelissa pohditaan kielen opetuksen puutteita vastaanottokeskusten näkökulmasta. Haverisen toteuttamien haastatteluiden mukaan työntekijät kokevat, ettei Maahanmuuttovirasto pidä turvapaikanhakijoille tarjottavaa kielikoulutusta tarpeellisena. Kielikoulutus on kuitenkin osa lakisääteistä työ- ja opintotoimintaa, johon turvapaikanhakijat ovat veloitettuja osallistumaan. Kielen opettaminen myös turvapaikanhakijoille kuvataan Haverisen artikkelissa monitahoista hyötyä tuovana. Oppitunnit toisivat Haverisen mukaan vastaanottokeskuksen arkipäiviin rakennetta ja edistäisivät kotoutumisprosessin käynnistymistä.

Kielen oppiminen ja se, kuinka sitä järjestetään asiakkaiden tarpeita vastaavaksi, on tämän kirjallisuuskatsauksen tutkimustuloksissa todettu edistävän kotoutumista. Tämän alleviivaa Heinon ja Veistilän (2017, 150) haastatteluissa ilmi käynyt kokemus siitä, että useat haastateltavat näkivät kielikoulutukseen pääsyn, sekä palvelujärjestelmän hahmottamisen kokonaisuudessaan tärkeimmiksi askeleiksi kohti kotoutumista.

7.1.3 Palveluiden rooli osallisuuden edistämisessä

Yksilöiden tarpeiden kuunteleminen korostuu kirjallisuuskatsaukseni tuloksissa usein, eri osa-alueilla. Palveluiden tarjoaminen maahanmuuttajille ei tee tässä suhteessa poikkeusta. Alateemoiksi erittelin aiemmin palveluiden oikea-aikaisuuden, palvelujen kohdentamisen oikein ja niiden helpon saatavuuden. Näiden seikkojen toteutuminen kotouttamistyössä vaatii lähtökohtaisesti asiakkaan kuulemista.

Avun oikea-aikaisuudella on tärkeä merkitys kotoutujalle. Siirto ja Hammar (2016, 205– 206) muistuttavat artikkelissaan, että apua pitäisi saada silloin, kun sitä tarvitaan. Sama näkemys toistuu Vuoren (2015, 399) artikkelissa. Hän toteaa työntekijöiden kuvanneen haastatteluissa toistuvasti sitä, kuinka muiden asioiden hoitaminen on siirrettävä syrjään ainakin vähäksi aikaa, jotta sen hetkiset tärkeämmät huolet voidaan kohdata. Mahdollisuus joustaa työssä asiakkaan tilanteen mukaan on tärkeäksi koettu työskentelytapa. Tutkimuksessa mukana olleiden artikkelien perusteella kotouttamistyöntekijöiden kyky huomioida asiakkaan sen hetkinen palvelun tarve – kuulla asiakasta – edesauttaa maahanmuuttajan hyvinvoinnin toteutumista.

Palveluiden oikea-aikaisuuden lisäksi on hyödyllistä pohtia myös sitä, kuinka paljon erilaisia tukimuotoja maahanmuuttajalle yhtäaikaisesti tarjotaan. Kuinka palveluita on mielekästä kohdentaa? Heikkilä ja Lyytinen (2019, 325) pohtivat artikkelissaan tätä pakolaisten näkökulmasta. He toteavat Bellonin (2016) muistuttavan, ettei pakolaisia saa tukehduttaa liiallisten kotouttamistoimenpiteiden alle. Siirto ja Hammarkin (2016, 202) sivuavat samaa artikkelissaan. Asiakkaan elämäntilanteella on vaikutusta siihen, millaisia valmiuksia hänellä on aktiivisesti osallistua oman kotoutumisensa edistämiseen.

Palveluiden järjestämisen ja niihin asiakkaan ohjaamisen lähtökohtana on kohdentaa palvelu oikein. Kuulla asiakasta siinä, mitä juuri hän tarvitsee. Lutz (2017, 13) väittää sen, päättävätkö maahanmuuttajat osallistua – riippuvan siitä – minkälaisia resursseja heidän saatavillaan on. Palveluiden tulisi tutkimieni artikkelien mukaan vastata palveluntarpeeseen. Sotkasiira haastaa artikkelissaan maahanmuuttajien parissa työskenteleviä toteamalla; ” - - jos palveluja ei ole tai jos ne eivät vastaa ihmisten tarpeita, tarvittavat palvelut tulee

itse rakentaa” (Sotkasiira 2018, 45– 46). Palveluiden tarjoamisessa on tärkeää huomioida eri ikäisten palveluntarpeet. Heinon ja Veistilän (2017, 151–152) artikkelissa kuvataan maahanmuuttajalasten palveluiden järjestämisen avulla sitä, kuinka tärkeää kotoutumisen edistämisen kannalta on ohjata heidät juuri heille sopivien palveluiden piiriin. Esimerkiksi päivähoiton aloittaminen avaa lapselle väylän vastaanottavan maan kielen oppimiseen ja tukee osaltaan lapsen kotoutumisen edistymistä.

Palvelun kohdentaminen oikein voi tarkoittaa aivan pieniäkin käytännön asioita, joita työntekijä osaa asiakkaalleen tarjota kuultuaan hänen tarpeitaan. Tässä tutkimuksessa olleiden artikkelien näkemyksen mukaan maahanmuuttaja saattaa kaivata konkreettista apua esimerkiksi postin avaamisessa tai kohtaamisia kasvokkain työntekijän kanssa, sähköisten palveluiden sijaan. (Heino & Veistilä 2017, 142 ja Vuori 2015, 399.)

Palveluiden tuominen lähelle maahanmuuttajien arkea, helposti saataville ja helposti lähestyttäväksi nähdään artikkeleissa toimivana, osallisuutta edistävänä tekijänä. Tässä tutkimuksessa mukana olevassa artikkelissaan Sotkasiira viittaa aiemmin julkaisemaansa tutkimukseen (Sotkasiira 2017), ottaessaan pohdintaan sen, kuinka palveluja voitaisiin tarjota siellä, missä ihmiset todellisuudessa asuvat ja elävät. Yhtenä esimerkkinä hän pitää sitä, että maahanmuuttajien palveluja, kuten kielikoulutusta, on lähdetty tarjoamaan verkkopalveluina.

Sotkasiira toteaa, että verkon kautta tarjottaviin palveluihin nähdään liittyvän monia ongelmia, mutta nämä palvelut lisäävät osallistumismahdollisuuksia. (Sotkasiira 2018, 44.) Esimerkiksi Sotkasiiran artikkelissa mainitut, syrjäisemmillä seuduilla asuvat maahanmuuttajat, hyötyvät verkkopalveluiden tarjoamisesta. Verkkopalveluiden käyttö on oletettavasti viime aikoina lisääntynyt ja ollut varteenotettava vaihtoehto palveluiden toteuttamiselle myös kotoutumispalveluissa, kun otetaan huomioon maailmanlaajuisen pandemian vaikutukset yhteiskuntamme toimintaan.

Tämän tutkimuksen artikkelien perusteella asiakastyössä on huomioitava myös se, että asiakkaalla on mahdollisuus osallistua toimintaan, jota hänelle tarjotaan. Ongelmakohtaksi mainitaan esimerkiksi päivähoitopalveluiden

huono saatavuus. Kotona lapsiaan hoitavien maahanmuuttajien on haastavaa osallistua kielikursseille, jos päivähoitopalveluita ei ole sille ajalle saatavilla. (Sotkasiira 2018, 42– 43.)

Aiemmin tässä työssä viittasinkin Pöyhösen ym. (2019, 272) artikkeliin, jossa he tarkastelivat Mäkeläisen ja Matkaselän (2013) tutkimusta siitä, kuinka kotiäideille suunnatussa koulutuksessa yhdistettiin sosiaaliohjaus, suomen kielen opetus ja lastenhoitopalvelu – koulutusta järjestettiin leikkipuistossa ja perhe- talossa. Tällaisten toimintamuotojen toteuttaminen ja edelleen kehittäminen ovat merkityksellisiä marginaaliin helposti jäävien maahanmuuttajien osallisuuden edistämiseksi.

Sotkasiiran artikkelissa oli puhutteleva lainaus, jota maahanmuuttajien parissa työskentelevien on hyvä pysähtyä hetkeksi pohtimaan; ”Meidän pitäisi pystyä vastaamaan kysymyksiin silloin, kun ne tulevat. Silloin, kun ihminen itse tunnistaa, että kasvaakseni tämän yhteiskunnan jäseneksi minä tarvitsisin nyt tätä. - - Palvelujärjestelmämme pitäisi varmaan, järjestöjen ja viranomaisten yhtä lailla, olla joustavia ja avoimia sille, mitä yksilöt tarvitsevat. Koska me hirtittävän helposti... Kun minä sitten putoan siihen työtuolille ja katson meidän ohjeita, niin vastaan, että ei oo. Et meidän tuotteissa ei oo. Se pitäisi pystyä tuottamaan, jotakin muuta kautta.” (Sotkasiira 2018, 30.)

7.1.4 Työn tekemisen mahdollistaminen

Tässä kirjallisuuskatsauksessa tutkituissa artikkeleissa korostuu maahanmuuttajan tekemän työn merkitys kotoutumisen edistäjänä. Työnteon todetaan mahdollistavan maahanmuuttajan kotoutumista ja hyvinvointia monitahoisesti. Varsinkin pohjoismaisissa hyvinvointivaltioissa integraation ajatellaan tapahtuvan työnteon kautta väittävät Heikkilä ja Lyytinen (2019, 324). Työnteon perustellaan mahdollistavan kotoutumisen edistymistä, esimerkiksi sosiaalisten suhteiden ja kielen oppimisen tahoilla.

Työn tekemisen mahdollisuutta pidetään tutkimieni artikkelien mukaan tärkeänä, riippumatta siitä, minkä vuoksi henkilö maahan muuttaa. Myös turva-

paikanhakijoille pyritään järjestämään mahdollisuuksia tehdä työtä ja osallistua sen kautta yhteiskunnan toimintaan. Haverisen (2018, 5) mukaan vastaanottokeskuksissa järjestettävän työ- ja opintotoiminnan tavoitteena on lain mukaan turvapaikanhakijoiden "omatoimisuuden edistäminen". Haverinen esittää kuitenkin kehittämisen tarvetta siinä, että laki ei avaa toiminnan luonnetta tarkemmin tai viittaa muihin asetuksiin, jotka ohjaisivat sen järjestämistä. Toiselta kannalta asiaa tarkastelevat Siirto ja Hammar (2016, 205), jotka huomioivat kotoutumista vaikeuttavina ja samalla syrjäytymistä lisäävinä tekijöinä heikon työmarkkina-aseman ja alhaisen toimeentulon.

Yhteenvedona tutkimuksessa olleiden artikkeleiden perusteella voidaan todeta, että kotoutujan ohjaaminen työharjoitteluihin ja mahdollisimman nopeaan työllistymiseen, ovat perusteltuja keinoja syrjäytymisen ehkäisemiseksi. Työkokeemus Suomessa parantaa jossain määrin maahanmuuttajan työmarkkina-asmaa ja vaikuttaa hänen toimeentuloonsa positiivisesti.

Kritiikkiäkin kotouttamispalvelujen keskittymisestä työvoimapalveluiksi artikkeleissa esiintyy. Sotkasiiran (2018, 40) haastateltavat ovat kiinnittäneet huomiota siihen, että lakisääteisten kotouttamispalveluiden tarjoaminen työvoimapalveluina rajaa monia maahanmuuttajaryhmiä niiden ulkopuolelle. Esimerkkeinä Sotkasiira mainitsee kotona olevat vanhemmat, fyysisesti tai psyykkisesti sairaat sekä nuoret, joilla on elämänhallinnan ongelmia. Palvelujärjestelmä nykyisellään ei hänen mukaansa kohtaa heitä. Sosiaalialan näkökulmasta asioita tarkastelevassa tutkimuksessani on tärkeää tuloksissa huomioida juuri nämä työelämän ulkopuolelle jäävät kotoutujat, sillä he ovat useimmiten asiakkaita joita sosiaalialantyöntekijät kohtaavat.

7.1.5 Asiakkaan taitojen kartoittaminen ja näkyväksi tekeminen

Tässä kirjallisuuskatsauksessa tutkituista artikkeleista löytyi useita mainintoja alkukartoituksesta, johon jokainen maahanmuuttanut voi pyytää pääsyä. Alkukartoituksessa maahanmuuttajan tilanne ja tarpeet selvitetään (Siirto & Hammar 2016, 191). Vuori (2015, 397) kuvaa kartoituksen tarkoittavan haastattelua, jossa selvitetään henkilön luku- ja kirjoitustaito, suomen ja ruotsin kielen taito, opiskeluvalmiudet, aiempi koulutus ja työkokemus sekä elämäntilanne.

Hän kuitenkin mainitsee, että alkukartoitukseen pääsee usein vasta viranomaisen harkinnan jälkeen.

Yksi vahvasti artikkeleista esille nouseva maahanmuuttajien vahvuus on kielitaito. Muun muassa Pöyhönen ym. (2019, 264, 274) ottavat artikkelissaan esille maahanmuuttajan kielitaidon selvittämisen merkityksen alkukartoituksen yhteydessä. He toteavat, että Suomessa toteutettavassa alkukartoituksessa, ei riittävästi huomioida maahanmuuttajien kielitaitoa. Vaikka suomen- tai ruotsinkielen osaamista maahanmuuttajalla ei juurikaan olisi, hänellä voi olla laajaa kielitaitoa muissa kielissä.

Alkuvaiheen kartoituksessa, asiakkaaseen tutustumisessa, olisikin tutkimieni artikkelien perusteella tärkeää huomioida, mitä kaikkia kieliä maahanmuuttaja osaa. Kielitaidon hyödyntäminen on mahdollista ja kannattavaa myös työmarkkinoilla. Esimerkiksi tiedotusvälineillä saattaa olla hyvinkin nopeaa tarvetta kielitaitoisille henkilöille, maailman tapahtumista uutisoidessaan. Tällaisiin tarpeisiin vastaaminen tarjoaa maahanmuuttajille mahdollisuuksia saada arvokasta työkokemusta Suomesta.

Sotkasiiran (2018, 45) artikkelissa huomioidaan kielitaidon lisäksi erilaisen kulttuuritaustan mukanaan tuomat mahdollisuudet. Sotkasiiran haastateltavat tuovat esille näkemyksensä siitä, että juuri kielitaito ja kulttuurinen osaaminen tuovat maahanmuuttajataustaisille henkilöille erityistä kykyä tunnistaa ongelmia ja ymmärtää sekä sanoittaa toisten maahanmuuttajien toiveita ja tarpeita.

Tutkituissa artikkeleissa kannustetaan myös ylläpitämään aiempaa kielitaitoa, siitä voi olla hyötyä maahanmuuttajan työllistyessä. Esimerkiksi sosiaali- ja terveysalalla kohdataan monenlaisista kielitaustoista tulevia asiakkaita. Sosiaalialalla, erityisesti kotouttamistyössä korostuu kielitaidon ja kulttuurien tuntemuksen merkitys. Maahanmuuttajataustaisella työntekijällä voi olla runsaasti sellaista osaamista ja tietoa, jota ei voi saavuttaa kuin elämän kokemusten kautta, ja josta on hyötyä koko työyhteisölle. (Pöyhönen ym. 2019, 279.)

Tutkituista artikkeleista erityisesti Sotkasiira (2018, 48) toivoo, että kotoutujien jo olemassa olevaa kyvykkyyttä huomioitaisiin nykyistä enemmän myös politiikan ja politiikan käytäntöjen piirissä. Havaittuihin ongelmiin voidaan hänen

mukaansa puuttua käsitteellistämällä kotouttaminen aiempaa suoraviivaisemmin maahanmuuttajien hyvinvoinnin tukemiseksi. Sotkasiira perustelee näkemystään sillä, että kun kotoutuminen ymmärretään mahdollisuudeksi tehdä omaa elämää koskevia valintoja, kotouttaminen jäsentyy toiminnaksi, joka vahvistaa kotoutujien jo olemassa olevaa kyvykkyyttä.

7.1.6 Kotoutujan oman kulttuurin merkityksen huomioiminen

Suomen laissa kotoutuminen on määritelty kotoutujan ja yhteiskunnan välillä tapahtuvaksi vuorovaikutteiseksi kehitykseksi (Laki kotoutumisen edistämisestä, 2. §). Tämä lain esittämä määritelmä näkyy selkeästi myös tutkimuksessa käytettyjen artikkelien sisällössä. Hyökki (2019, 226) mainitsee kotouttamistoimenpiteiden tavoitteena olevan tukea maahanmuuttajan mahdollisuuksia oman kielen ja kulttuurin ylläpitämiseen, viranomaisten ja muiden kotouttamistoimintaan liittyvien toimijoiden toimenpiteillä.

Artikkeleissa huomioidaan kulttuuri, omat tutut tavat ja usein niihin vahvasti sidoksissa oleva uskonto, luonnollisena keinona tukea maahanmuuttajien hyvinvointia. Heikkilän ja Lyytisen (2019, 325) artikkelissa mainitaan, että pakolaisyhteisöjen juhlat eivät tarjoa vain mahdollisuuksia luoda uusia yhteisöjä, vaan ne mahdollistavat myös tauon erilaisista virallisista kotouttamistoimenpiteistä. Myös Siirto ja Hammar (2016) toteavat kotoutumista edistävän sen, että maahanmuuttaja voi harjoittaa omaa uskontoaan ja olla uskonnollinen toimija. Piddän näitä tärkeinä huomioina tutkimuksen ja sosiaalian työn tekemisen kannalta. Maahanmuuttajan ei tarvitse koko ajan olla aktiivinen kotoutuja, vaan hänelle on mahdollistettava oman kulttuurin toteuttaminen ja voimavarojen kerääminen sen avulla, haastavassa elämäntilanteessa.

Artikkeleja tutkiessa nousi esille myös uskontolukutaidon merkitys. Se on yksi konkreettinen asia, jolla sosiaalian työntekijä voi ammattitaitoaan kehittää. Siirto ja Hammar toteavat uskontojen tuovan etua laajasti kotoutumiseen liittyvissä asioissa. He muistuttavat, että uskonnolliset yhteisöt tarjoavat palveluja, kuten erilaisia kerhoja, neuvontaa ja yhdessäoloa, jotka auttavat osaltaan maahanmuuttajaa kotoutumaan. (Siirto & Hammar 2016, 203.)

Tutkimani artikkelit haastoivat ajattelemaan maahanmuuttajia eri näkökulmista. Hyökki (2019, 225) pyrki artikkelissaan avaamaan sitä, millaisia erilaisia merkityksiä musliminaisten päähuivin käyttämiseen liittyy. Huivin käyttäminen on hänen mukaansa kulttuurin näkyväksi tekevä piirre, joka on länsimaisissa yhteiskunnissa valtaväestön pukeutumistyylistä erottuvaa. Sen vuoksi huivin käyttäminen saattaa aiheuttaa voimakkaitakin reaktioita ympäröivässä yhteisössä. Joissain maissa huivin käyttämistä on rajoitettu jopa laeilla.

Hyökki pyrkii näkemään asioita uusista näkökulmista ja ehdottaa asian ajattelu siltä kannalta, että huivia pitävä musliminainen kokee identiteettinsä sopivaksi ympäröivään yhteiskuntaan. Hyökin mukaan sosiologi Nilüfer Gölen (2017) haastattelemat naiset ovat selittäneet huivin merkitsevän heidän Jumala-suhteensa vahvistamista ja huivin käyttäminen tuo naisille tunteen uskonnollisen identiteetin yksilöitymisestä, myös uudessa asuinmaassa.

7.2 Asiakastyössä huomioitavia seikkoja maahanmuuttajan osallisuuden kehittämisen edistämiseksi

Seuraavissa alaluvuissa analysoin tutkimukseni tuloksia asettamiini alateemoihin; asiakas nähdään itsenäisenä toimijana, osallistaminen velvollisuuksien myötä, tiedon jakaminen asiakkaalle, työntekijä tuntee palvelujärjestelmän, kuunteleva työote, asiakkaan kokemus ensikohtaamisesta positiivinen, asiakkaan turvallisuuden tunne, sosiaalisten suhteiden huomioiminen (tuki verkostojen luomiseen) sekä vuorovaikutus mahdollisuudet suomalaisiin. Osittain näitä alateemoja on yhdistelty yhden alaotsikon alle.

7.2.1 Asiakas on itsenäinen toimija

”Kotouttamistyön arjessa maahanmuuttajia voidaan kohdella passiivisina ja epäautonomisina asiakkaina, joiden osaamista ja näkemystä ei arvosteta samalla tavalla kuin suomalaisten” toteaa Sotkasiira (2018, 39). Sotkasiiran esittämä tilanne on juuri sellainen, jonka ehkäisemiseksi tässä kirjallisuuskatsauksessa etsitään toimivia työskentelyn tapoja maahanmuuttajien osallisuuden ja yhdenvertaisuuden edistämiseksi.

Tässä kirjallisuuskatsauksessa tutkituissa artikkeleissa herätellään lukijaa huomioimaan maahanmuuttaja itsenäisenä yksilönä ja tukemaan hänen autonomiansa kehittymistä. Heikkilä ja Lyytinen (2019, 325) viittaavat artikkelissaan Pietka-Nykazan (2015) ajatukseen siitä, että ” - - pakolaiset tulee nähdä luovina toimijoina, joiden henkilökohtaiset valinnat ja motivaatiot vaikuttavat meneillä oleviin integraatioprosessin muodostaviin tapahtumiin”. Myös Lutz (2017, 14) sanoittaa asian lähes samalla tavalla. Hän ajattelee, että voidakseen osallistua ja tuntea kuuluvansa vastaanottavaan maahan, maahanmuuttajat tarvitsevat sekä motivaatiota kotoutua että kykyjä tehdä niin. Maahanmuuttaneiden kykyjä kotoutumiseen on tuettava kotoutumispalveluiden avulla, kotoutumispalveluissa on kuitenkin annettava tilaa ja mahdollisuuksia maahanmuuttajalle tehdä itsenäisiä valintoja.

7.2.2 Työntekijä tuntee palvelujärjestelmän ja välittää tietoa asiakkaalle

Maahanmuuttajalle vastaanottavan maan tavat ja kulttuuri ovat usein aivan vieraita. Tutkituissa artikkeleissa korostuu tiedon välittämisen merkitys yhteiskunnan taholta. Kotouttamistyöntekijöiden rooli erityisesti kotoutumisen alkuvaiheessa nähdään artikkeleissa merkittävänä tekijänä. ”Ohjaava ja neuvova työ on kotouttamisen ytimessä”, toteaa Vuori (2015, 398). Lutzin (2017, 3) näkemykseen sisältyy myös kritiikin sävyä, hänen mukaansa erilaisilla kotouttamiskäytännöillä on sama tavoite, ohjailla ja neuvoa kotoutumisprosessia suotuisampaan suuntaan vastaanottavan yhteiskunnan taholta. Kotoutujille suunnatut palvelut kiistatta edistävät myös yhteiskunnan etua, keskipisteenä pitäisi kuitenkin olla kotoutuja itse. Hänen hyvinvointinsa ja osallisuutensa kehittyminen, ovat luonnollisesti myös yhteiskunnan etu.

Vuori (2015, 398) muistuttaa ajallisuuden liittymisestä palvelujärjestelmien ymmärrettäväksi tulemiseen. ”Koska sosiaaliturva- ja palvelujärjestelmät ovat monimutkaisia, työntekijöiden tehtävä on opastaa asiakkaat ajan kanssa ja oman kokemuksen kautta ymmärtämään niiden toimintaa, lainsäädäntöä, rahoitusta, järjestelmän eri osien keskinäisiä suhteita ja yksittäisten päätösten ja toimenpiteiden sisältöä”. Palvelujärjestelmän hahmottaminen on aikaa vievä prosessi, kaiken tiedon kaataminen kerralla asiakkaan käsiteltäväksi, ei ole

perusteltua. Vastaanotetun tiedon sisäistäminen ja todellinen ymmärtäminen vaatii aikaa.

Artikkeleissa tuodaan esille myös tiedonvälittämisen puutteista johtuvia ongelmia. ”Palvelujärjestelmän hajanaisuuden ja epäselvän palvelutiedon on todettu estävän maahan muuttaneiden omatoimisuutta, integraatiota sekä oikea-aikaisen tuen hakemista” (Heino & Veistilä 2017, 152–153). Artikkelien perusteella työntekijän tulee tuntea yhteiskunnan palvelujärjestelmiä laajasti. Katseet kääntyvät artikkeleissa myös sosiaalialalla tehtävään työhön päin. Vuori (2015, 402) nostaa esille sosiaalityöntekijöiden aseman kotouttamisessa. Heille kuuluu asiakkaan koko elämäntilanteen hahmottaminen, joten Vuori kuvaa heidät eräänlaisiksi kotouttamisen kokoajiksi.

7.2.3 Osallistaminen velvollisuuksien myötä

Velvollisuus kotoutumisesta kuuluu ensisijaisesti maahanmuuttajalle, jonka odotetaan näkevän vaivaa sen eteen todetaan Lutzin (2017, 11) artikkelissa. Suomessa kotoutumissuunnitelman tekeminen maahanmuuttajalle tuo hänelle oikeuksia ja tukea, mutta se samalla sitoo hänet velvollisuuksiin, joita hänen tulee noudattaa. Maahanmuuttajan on noudatettava suunnitelmaansa ja osallistuttava siinä sovittuihin palveluihin (Laki kotoutumisen edistämisestä, 17. §). Osallistaminen velvollisuuksien myötä on siis yksi työskentely tavoista, jota kotouttamistyössä ohjataan tutkittujen artikkelien perusteella käyttämään. Kotoutumista ei voi antaa kenellekään lahjana, vaan sen edistymiseksi on tehtävä työtä.

Vuoren (2015, 398) mukaan maahanmuuttajien parissa työskentelevien on kerrottava heille tarpeelliset tiedot yhteiskunnassa toimimisesta ja ohjattava heitä, tarvittaessa yhä uudelleen, asioiden hoitamisessa. Vuoren artikkelista välittyy se, ettei asioita pidä tehdä liian paljon valmiiksi asiakkaan puolesta. Hän puhuu asiakkaiden ”vastuuttamisesta”. Kotoutumista edistää myös se, että maahanmuuttaja itse toimii omien asioidensa vastuullisena hoitajana. Tuen antamisessa ja yhä uudelleen opastamisessa korostuu tutkittujen artikkelien perusteella työntekijän rooli. Osallisuuden toteutumisen edistämiseksi asiakastyössä tulee ottaa puheeksi myös se, mihin tarjotut palvelut kotoutujaa

velvoittavat. Velvollisuuksien tiedostaminen ja ymmärtäminen on yksi maahanmuuttajan oikeuksista.

7.2.4 Kuunteleva työote

Kuuntelevan työotteen merkitys korostui tutkimukseni teemojen kvantifiointi vaiheessa. Kuunteleva työote linkittyy lähes kaikkiin toimiviksi koettuihin työskentely tapoihin. Tutkimieni artikkeleiden perusteella asiakkaan tarpeiden kartoittaminen ja hänelle tarjottavien palveluiden suunnittelu, tulee toteuttaa asiakasta itseään kuullen. ”Tärkeää olisi kuulla maahanmuuttajia sekä yksilöinä että ryhmänä, heitä koskevassa päätöksenteossa” kannustaa esimerkiksi Sotkasiira (2018, 44).

Artikkeleissa kuvailtiin kuuntelevan työotteen merkitystä hyvin erilaisissa tilanteissa. Kokkonen ym. (2019, 97) nostivat esille koulutukseen liittyvät ohjauskeskustelut, jotka olivat osoittautuneet arvoikkaisi mahdollisuuksiksi reflektoida maahanmuuttajan elämäntilannetta yhdessä ohjaajan kanssa. Siirto ja Hammar (2016) tarkastelevat kuuntelemista pakolaisten kannalta. Heidän artikkelissaan muistutettiin siitä millaisia vaatimuksia pakolaisia kohtaavilta työntekijöiltä odotetaan. He toteavat, että ”pakolaisia kohtaavien työntekijöiden on kyettävä kuuntelemaan ja käymään vuoropuhelua arvoihin ja vakaumuksiin liittyvistä asioista” (Siirto & Hammar 2016, 203).

Kuuntelemaan työotteeseen kannustetaan myös Vuoren (2015, 397) artikkelissa. Hän mainitsee kotouttamisen vaativan kuuntelevaa työotetta. Vuori perustelee aiempien tutkimusten (Modood 2007, 46; Anis 2008, 41; Turtiainen 2012.) perusteella kuuntelevan työotteen käyttöä sillä, että asiakkaan taustan huomioon ottaminen vuorovaikutuksessa ei riitä. Kuuntelemalla työntekijä kartuttaa myös omaa ymmärrystään siitä, miten rakenteelliset tekijät ja kokemukset syrjinnästä ja rasismista vaikuttavat juuri tämän asiakkaan elämään. Vuori viittaa tärkeään seikkaan – ymmärryksen lisäämiseen. Hän haastaa kotouttamistyöntekijöitä myös pyrkimään asiakkaan tilanteen todelliseen ymmärtämiseen, ei vain huomioon ottamiseen.

Hyökki (2019, 222) vie artikkelissaan haastetta jopa pidemmälle. Hän ottaa tarkasteluun kuuntelemisen merkityksen myös ymmärryksen lisäämisessä yhteiskunnan tasolla. Hän kirjoittaa, että ”ulkopuolisten rakentamissa narratiiveissa musliminaisten omat ajatukset jäävät huomiotta ja mielipiteet muodostuvat ilman riittävää kulttuurista ja/tai sosiaalista tietoa musliminaisten omista motivaatioista ja elämästä”. Maahanmuuttajien äänen kuuluminen yhteiskunnassa, erityisesti heidän lähiympäristössään, edesauttaisi ymmärryksen lisäämistä vastaanottavan maan kansalaisten ja maahanmuuttajien välillä.

7.2.5 Positiivisen vastaanoton merkitys ja turvallisuuden tunteen edistäminen

Tutkimusta tehdessä artikkeleista korostui ajatus siitä, kuinka tärkeää kotoutumisen sujuvan alun kannalta on ensivaikutelma, jonka maahanmuuttajat vastaanottavasta maasta saavat. Siirto ja Hammar (2016, 200) toteavat sillä, miten pakolaista vastaanottavat ja tapaavat virkailijat kohtelevat tulijaa, olevan merkitystä kotoutumisen kannalta. Myös Lutz (2017, 12) viittaa artikkelissaan Bloemraadin (2006) tutkimukseen ja kuvaukseen kuinka kotouttamisen tulokset ovat lähtökohtaisesti kiinni siitä, kuinka vastaanotimme heidät.

Heikkilän ja Lyytisen (2019, 324) artikkelissa mainitaan myös kotoutumisprosessin liikkeelle lähdön merkityksestä tulevaisuuteen. Hekin toteavat varsinkin alkuvaiheen tilanteen vaikuttavan suuresti koko kotoutumisprosessin etenemiseen. Ensivaikutelmaan vastaanottavasta maasta vaikuttavat maahanmuuttajia tapaavien työntekijöiden lisäksi myös esimerkiksi yhteiskunnan yleinen tilanne ja vallitsevat asenteet.

Artikkeleissa huomioidaan maahanmuuttajien aiempien kokemusten vaikutus muun muassa heidän suhtautumisessaan viranomaisiin. Siirto ja Hammar (2016, 200) toteavat pakolaisten parissa työskentelevien joutuvan panostamaan luottamuksen synnyttämiseen. Luottamuksen synnyttämisen avaimeksi he mainitsevat pakolaisen kokemuksen siitä, että hän tulee nähdyksi ja kuuluksi. Kuuntelevan työtteen merkitys näkyy näin ollen heti ensi tapaamisista lähtien.

Artikkeleissa osoitetaan maahanmuuttajan toimintakykyä uudessa yhteiskunnassa rakentavan konkreettiset kokemukset huolenpidosta, oikeuksien kunnioittamisesta ja sosiaalisesta arvostuksesta (mm. Turtiainen 2012, Vuoren 2015, 397 mukaan). Positiivisen vastaanottokokemuksen lisäksi turvallisuuden tunteen huomioiminen jo kotoutumisen alkuvaiheessa on tärkeää. Kokemus turvassa olemisesta edesauttaa tutkimieni artikkelien perusteella maahanmuuttajien kotoutumisprosessin edistymistä.

Heinon ja Veistilän (2017, 141) tutkimuksessa haastateltu venäläistaustainen mies kuvasi sitä, kuinka hän on pystynyt Suomeen muuton jälkeen olemaan parempi aviomies ja isä. Hän koki tämän johtuvan turvallisuuden tunteesta, joka suomalaisessa yhteiskunnassa vallitsee. Turvallisuuden tunteen kokeminen liittyy artikkelien pohjalta tutkittuna muun muassa maahanmuuttajien ajatukseen siitä, että viranomaisiin voi Suomessa luottaa ja oma asuinympäristö on rauhallinen. Siirto ja Hammar (2016, 207) mainitsevat, että myönteinen ja vastaanottava ilmapiiri helpottaa tulijan integroitumista uuteen asuinkuntaansa.

Tässä kirjallisuuskatsauksessa tarkasteltujen artikkelien perusteella voidaan todeta, että turvallisuuden tunne ja kokemus siitä, että on tervetullut jäsen yhteiskuntaan edistävät kotoutumista.

7.2.6 Sosiaalisten suhteiden huomioiminen ja verkostojen luomisen tukeminen

Tutkituissa artikkeleissa nousivat esiin vuorovaikutuksen monet puolet kotoutumisen edistämisessä. Vuorovaikutus mahdollisuudet suomalaisiin ja niiden tukeminen mainittiin usein. Toisaalta vertaistuen merkitys uudessa asuinpaikassa korostuu. Artikkelit muistuttavat myös siitä, että maahanmuuttajalla on taustansa. Perhe, suku ja ystävät joihin yhteydenpito on tärkeää.

Lutz (2017) kirjoittaa artikkelissaan, että Givensin (2007) mukaan kotoutuminen kuvaillaan yleensä asumisen ja asettumisen sosiaalisena prosessina, mikä johtaa sosiaalisen yhteenkuuluvuuden lisääntymiseen maahanmuutta-

neiden ja vastaanottavan maan kansalaisten välillä (Lutz 2017, 3). Tutkimistani artikkeleista voi vetää johtopäätöksen siitä, että kotoutumisen toteuttamiseksi tarvitaan aina sosiaalisia suhteita. Vastaanottavan maan kansalaisiin tutustumista, mutta toisaalta myös vertaistukea uudessa asuinympäristössä.

Maahanmuuttajien sosiaaliset verkostot nähdään artikkeleissa sosiaalisena pääomana joka edesauttaa kotoutumista (mm. Siirto & Hammar 2016, 199). Heino ja Veistilä (2017, 152) kuvaavat kotoutumisvaihetta aktiivisen toiminnan vaiheeksi, he toteavat että ”lähiympäristöltä saatu sosiaalinen tuki edistää kotoutumista ja vahvistaa kotoutujien turvallisuuden tunnetta”.

Kielen käyttämisen taito ja rohkeus on olennainen osa vuorovaikutussuhteita ja sosiaalisten verkostojen kehittämistä. Kokkonen ym. (2019, 98) toivat esille tutkimansa koulutuksen etuja muun muassa siinä, kuinka hyvin toimiva opiskeluryhmä toimii osaltaan myös vapaa-ajan vertaistukena. Rohkeus käyttää suomen kieltä vertaisten kanssa, edistää myös kielen käyttämistä suomalaisien seurassa ja luo samalla pohjaa sosiaalisten suhteiden kehittymiselle.

Varjopuolena artikkeleissa pohdittiin erilaisten ennakko-oletusten vaikutusta vuorovaikutussuhteiden kehittymiseen. Hyökki (2019, 225) kuvaili esimerkiksi valtaväestön kulttuurista näkyvästi erottuvaa hunnun käyttöä, joka saattaa luoda ympärilleen oletuksia, jotka eivät perustu todellisuuteen ja tietoon. Hän kirjoittaa artikkelissaan siitä, kuinka ulkopuoliset saattavat olettaa kasvohunnun eli niqabin käytön vaikuttavan negatiivisesti naisten sosiaaliseen elämään ja julkisiin vuorovaikutus- ja viestintätilanteisiin.

Hyökin mukaan Annelies Moors (2017) kuitenkin väittää, että ”kasvohunnun pitäminen ei aiheuta ongelmia, sillä huntua pitävät naiset ottavat usein omaaloitteisesti kontaktia muihin ihmisiin ja jopa tietoisesti säätelevät käyttäytymistään niin, että ihmisille jäisi heistä positiivinen mielikuva”. Ennakko-oletusten tarkasteleminen ja ajatusten herättely uusia näkökulmia huomioivaksi, puoltaa vahvasti paikkaansa kotouttamistyössä.

Artikkeleissa todetaan myös se, kuinka suuri merkitys maahanmuuttaneiden omalla suvulla ja lähtömaahan jääneillä ystävillä on kotoutumisprosessissa.

Suomessa voi olla vaikeaa tavata ihmisiä, joiden kanssa olisi yhteinen äidinkieli tai kulttuuritausta. Maahanmuuttajien itselleen sopiviksi kokemien ystävien kohtaaminen ei ole helppoa. Tämä korostaa yhteydenpidon merkitystä läheisten kanssa, myös heidän, jotka jäivät aiempaan kotimaahan. Siirto ja Hammar (2016, 199) muistuttavat, että työntekijöiden tulee muistaa ja ymmärtää tämän ylijärjestyksen verkoston olemassaolo ja sen merkitys.

7.3 Asiakastyössä huomioitavia seikkoja yhdenvertaisuuden edistämisen näkökulmasta

Seuraavaksi tarkastelen vastauksia asettamiini alateemoihin: oikeuksien tiedostaminen ja niistä kertominen asiakkaalle, yksilön arvostaminen (oikeus oman identiteetin säilyttämiseen), työntekijän herkistyminen kulttuurisille eroille ja kielellinen huomioiminen (esim. tulkin käyttö).

7.3.1 Asiakkaan oikeuksien tiedostaminen

Maahanmuuttajiin liittyvissä keskusteluissa ihmisoikeudet nousevat usein esille. Oikeudet ovat Suomessa kaikille samat. Yhä edelleen ne kuitenkin herättävät pohdintaa eri ihmisryhmien tahoilta. Myös tutkimissani artikkeleissa yhdenvertaiset oikeudet olivat tarkastelun alla.

Maahanmuuttajille itselleen yhtäläiset oikeudet saattavat olla uusi asia. Esimerkiksi Siirto ja Hammar (2016, 200) tuovat artikkelissaan pakolaisista esille sen puolen, että joillakin vähemmistöryhmillä ei ole ollut omassa maassaan edes perusoikeuksia. Tämän vuoksi yhteiskunnan takaamista oikeuksista kertominen maahanmuuttajille, on tärkeää muistaa kotouttamistyön kentällä.

Yhteiskunnallisissa keskusteluissa esiintyy ajoittain kritiikkiä esimerkiksi maahanmuuttajien oikeudesta taloudelliseen tukeen. Tutkittujen artikkelien pohjalta voidaan kuitenkin arvioida, että todellinen hyöty yhteiskunnalle tulee siitä, että vaikeimmissakin elämäntilanteissa maahan saapuville tarjotaan perustoi-meentulo. Lutz (2017, 12) huomioi artikkelissaan sen, että maahanmuuttajien oikeudet vaikuttavat heidän osallisuuteensa yhteiskunnassa. Hyökki (2019,

226) puolestaan toteaa Honnethin (2011) maininneen, että ”itsekunnioitus on myös seurausta yksilön tasa-arvoisesta kohtelusta lain edessä”.

Edellytyksenä kotoutumisen onnistumiselle on, että laki takaa yhdenvertaisen kohtelun maahanmuuttajille. Yhdenvertaisuuden myötä heillä on paremmat mahdollisuudet päästä yhteiskunnan osaksi ja olla eduksi myös yhteiskunnan hyvinvoinnille. Yhdenvertaisuuden toteutuminen ja toteutumisen edistäminen jäävät yhteiskunnan jäsenten vastuulle.

Yhdenvertaisuuden toteutumisen haasteille ja mahdollisille oikeuksien polkemiselle, tunnistettiin artikkeleissa useita mahdollisia tilanteita. Näiden tilanteiden huomioiminen on kirjallisuuskatsauksessani tärkeää, sillä yhdenvertaisuuden kehittymistä voi tukea ennakoimalla ja ehkäisemällä tilanteita joissa yhdenvertaisia oikeuksia ei toteuteta. Asioiden kehittäminen yhdenvertaisempaan suuntaan on aina mahdollista.

Heikkilä ja Lyytinen (2019, 325) ottavat esimerkiksi maahanmuuttajien työelämään mukaan pääsemisen. He kirjoittavat maahanmuuttajien työmarkkina-asemaan vaikuttavan myös sen, kohdellaanko heitä työmarkkinoilla yhdenvertaisesti. Syrjintä on Heikkilän ja Lyytisen mukaan yksi työllistymisprosessia hidastava mekanismi. Työelämässä on jo kehitetty keinoja ehkäistä syrjintää esimerkiksi anonyymin rekrytoinnin avulla. Näiden keinojen kehittäminen yhä edelleen, on tärkeää maahanmuuttajien oikeuksien toteutumisen kannalta.

Sotkasiira (2018, 45) pohtii artikkelissaan sitä, kuinka tärkeää olisi kuulla maahanmuuttajia heidän elämäänsä vaikuttavissa päätöksissä. Hänen mukaansa haastetta maahanmuuttajien oikeuksien toteutumiselle on muun muassa siinä, että maahanmuuttajien esille nostamat kehittämistarpeet ja kritiikki voidaan Suomessa tulkita epäkunnioittavaksi käytökseksi yhteiskuntaamme kohtaan. Omien oikeuksien puolustaminen ja omien mielipiteiden esille tuominen on kuitenkin juuri sitä, mihin Suomessa kansalaisia perusoikeuksilla kannustetaan. Maahanmuuttajat ovat oman elämäntilanteensa asiantuntijoita. Heidän kuulemisensa edesauttaa osallisuuden ja yhdenvertaisuuden kehittymistä.

Heino ja Veistilä (2017, 145) muistuttavat että ”puutteellisen tiedon oikeuksista, palveluista ja suomalaisesta lainsäädännöstä on todettu asettavan maahan muuttaneet naiset haavoituvaiseen asemaan”. Heino ja Veistilän artikkeli nosti esiin heidät, jotka syystä tai toisesta jäivät kohtaamatta kotouttamistyössä. Jokaisen maahanmuuttaneen kohtaaminen ja tiedon välittäminen suoraan hänelle, olisi artikkelien perusteella tärkeää yhdenvertaisuuden edistämistä.

Vuori (2015, 400) tuo artikkelissaan esille ammattilaisten keinoja ottaa huomioon kaikki perheenjäsenet. Hän kuvaa haastateltujen tuoneen esille huolta siitä, kuinka kotona olevien naisten kohtaaminen on vaarassa jäädä vähäiseksi kotouttamistyössä. Vuoren haastattelemat henkilöt olivat keksineet käytännön keinoja saada naiset osallistumaan tapaamisiin. Yhtenä yksinkertaisena käytäntönä Vuori mainitsee myös naisen nimen lisäämisen ajanvarauskirjeeseen. Vuoren artikkelin perusteella voidaan todeta, että jo pienillä käytännön teoilla yksittäisten perheenjäsenten huomioimista kotouttamistyössä voidaan tehostaa. Työskentelytapana yksilöiden huomioiminen edistää yhdenvertaisuuden toteutumista.

Muutamissa artikkeleissa nousi esiin myös työntekijöiden oma halu ja rohkeus edistää yhdenvertaisuuden toteutumista. Sotkasiira (2018, 43) tosin väittää sen olevan Suomessa vielä melko harvinaista. Myös Siirto ja Hammar (2016, 207) nostavat esiin kotouttamistyöntekijöiden toimintatavat. Heidän mukaansa suomalaisella yhteiskunnalla on vaikutusta kotouttamistyön toteuttamiseen. Viranomaisten tulee tiedostaa se, millä tavoin yhteiskunnan tapahtumat vaikuttavat yhdenvertaisuuden ja ihmisoikeuksien toteutumiseen ja huomioida näiden vaikutus työssään.

7.3.2 Yksilön arvostaminen ja identiteetin säilyttämisen tukeminen

Yhdenvertaisuus lain edessä on peruste sille, että maahanmuuttaja kokee olevansa arvokas yksilö uudessa yhteiskunnassa. Tutkimissani artikkeleissa tuodaan vahvasti esille sitä, kuinka tärkeää kotoutumisen kannalta on, että yksilöön suhtaudutaan arvostavasti. Siirto ja Hammar (2016, 200– 201) toteavat

kokemuksen arvostavasta suhtautumisesta ”kasvattavan itsetuntoa, itsearvostusta ja itsekunnioitusta, jotka ovat tärkeitä kotoutumisprosessin edistämisessä”. Hyökki (2019, 227) tukee artikkelissaan heidän näkökulmaansa. Hyökki peräänkuuluttaa valtion velvollisuutta edistää kotoutumista, ottamalla saman aikaisesti huomioon maahanmuuttajan oman identiteetin ylläpitämisen mahdollistaminen.

Vapaus oman identiteetin säilyttämiseen voi tämän tutkimuksen mukaan näytettyä maahanmuuttajalla kovinkin eri tavoin, kuin vastaanottavan maan valtaväestö olettaisi. Hyökki (2019, 225) nosti maahanmuuttajien oikeuksia ja kuuntelemisen merkitystä artikkelissaan esille musliminaisten päähuvien käytön kautta. Hyökki viittaa artikkelissaan Euroopassa tehtyihin empiirisiin tutkimuksiin (Brems 2017) joiden mukaan ”- - naisten todelliset kokemukset poikkeavat huomattavasti siitä, mihin huvien käyttämisen kieltoa esittäneet poliitikot ovat vedonneet”. Hyökki toteaa, että naisten kertomuksissa toistuvan sen, että hunnun käyttö on heille oma valinta ja osoitus siitä, että he voivat päättää omasta vartalostaan.

Maahanmuuttajankaan identiteetti ei ole täysin muuttumaton, vaan muotoutuu yksilön elämän kokemusten myötä. Uuteen maahan muuttaessa identiteettiä ja asemaa yhteiskunnassa pohditaan tutkittujen artikkelien mukaan usein uudelleen. Siirto ja Hammar (2016) nostavat esiin erityisesti nuoret maahanmuuttajat, joiden identiteetti on muutoinkin vielä etsinnässä. ”Maahanmuuttajat elävät kahden kulttuurin välissä, mutta erityisesti nuorten elämässä tämä korostuu” toteavat Siirto ja Hammar. ”Kahden kulttuurin välissä eläminen voi tuoda mukanaan ristiriitoja ja kapinointia vanhempia, omaa sukua tai koulua ja viranomaisia kohtaan”. (Siirto & Hammar, 2016, 203.)

Nuorten maahanmuuttajien erityinen asema, nuorina ihmisinä kahden kulttuurin välissä, on tärkeää tiedostaa kotoutumistyön kentällä. Heino ja Veistilä (2017, 148) mainitsevat Talibin ja Lipposen (2008) todenneen, että ”jo yhden kannustavan suhteen avulla nuoret löytävät keinoja selviytyä”. Yhteisöllä ja yhteisön jäsenten käytöksellä maahanmuuttajaa kohtaan, nähdään artikkeleissa olevan vaikutusta maahanmuuttajan identiteetin muotoutumiseen ja säilyttämiseen.

7.3.3 Työntekijän herkistyminen kulttuurisille eroille

Kulttuurisille eroille herkistymisestä puhuttiin tutkimissani artikkeleissa verrattain vähän, kun otetaan huomioon, kuinka paljon eri kulttuuritaustat maahanmuuttajien parissa kohtaavat. Kulttuuristen erojen tiedostaminen ja toimiminen työssä ne huomioon ottaen, tukee maahanmuuttajien yhdenvertaisuuden edistymistä. Päätin siis nostaa sen yhdeksi huomioitavaksi teemaksi tässä tutkimuksessa. Selkeimmin asiasta puhui Vuori (2015). Hän toteaa haastattelujensa pohjalta, että lähes kaikki hänen haastattelemansa ammattilaiset kuvasivat työtään otteena, johon kuuluu herkistyminen kulttuurisille eroille.

Vuori (2015, 397) kuitenkin huomioi artikkelissaan myös sen tärkeän kulttuuritaustoihin liittyvän seikan, että työssä ei voi nojata oletuksiin siitä, että asiakkaan etninen, kansallinen tai uskonnollinen tausta kertoisi hänen tarpeistaan tai tavasta, jolla työntekijän pitäisi hänet kohdata. Asiakkaan näkeminen yksilönä, ei ainoastaan kulttuurinsa edustajana, on lähtökohtana työlle myös Vuoren haastattelemilla ammattilaisilla. Maahanmuuttaja itse osaakin parhaiten kertoa omasta kulttuuristaan ja siitä, kuinka hän sen kokee sekä kulttuuritaustan vaikutuksesta elämäänsä. Kuunteleva työote auttaa eri kulttuuritaustojenkin ymmärtämisessä. Kulttuurisille eroille herkistymisen kuvaus välittyy minulle artikkelien perusteella lähinnä niin, että työntekijä tiedostaa taustalla olevan kulttuurillisesti erilaisia lähtökohtia ja arvioi omaa toimintaansa tämän tiedon perusteella.

Tärkeänä muistutuksena artikkeleissa nousi esille myös se, ettei negatiivisia asioita pidä selittää kulttuurin mukanaan tuomina. Yksilöt tekevät aina omat valintansa yksilöinä, eivät jonkin tietyn kulttuurin edustajina. Siirto ja Hammar (2016, 199) toteavat artikkelissaan pakolaisista, että ”omaan kulttuuriin liittyvät suojaavat tekijät, kuten vahva perhe- ja sukuyhteys tai kulttuurinen itsetunto, voivat murtua pitkän pakomatkan aikana”. Vastaanottavan maan kulttuuri voi heidän mukaansa hämmentää maahanmuuttajaa ja tässä tilanteessa voi kasvaa riski siihen, että hän omaksuu vahingollisiksi kulttuurisiksi käytännöiksi käsitettyjä toimintatapoja. Siirto ja Hammar muistuttavatkin työntekijöitä sen tärkeydestä, että heidän tulee huomioida maahanmuuttajien hämmennys ja mahdollinen tarve identiteetin uudelleen rakentamiseen.

7.3.4 Kielellisen puolen huomioiminen asiakastyössä

Yhdenvertaisuuden edistämiseen kuuluu olennaisesti myös kotouttamistyön kielellisen puolen huomioiminen. Kielellisellä puolella ei tässä yhteydessä tarkoiteta vastaanottavan maan virallisen kielen opiskelua. Kielen opiskelun lisäksi kotouttamistyössä on myös muita kieleen ja sen käyttämiseen liittyviä ulottuvuuksia, jotka huomioimalla yhdenvertaisuutta voi asiakastyössä edistää.

Yksi kielellisistä huomioitavista asioista on Heinon ja Veistilän (2017, 151) esiin tuoma omakielinen tieto. He kuvaavat sen merkityksen korostuvan erityisesti maahanmuuton jälkeisessä sopeutumisvaiheessa. He peräänkuuluttavat maahanmuuttajan omalla äidinkielellä tuotettua tietoa suomalaisesta yhteiskunnasta. Työntekijän roolina on tuoda tämä omakielinen tieto asiakkaan saataville. Artikkeleissa muistutetaan myös viranomaisten vastuusta tietopakettien tuottamisesta eri kieliryhmistä tuleville asiakkaille (Siirto & Hammar 2016, 192).

Asiakastyössä on tärkeää yhteisymmärrykseen pääseminen. Tutkituissa artikkeleissa huomioitiin, kuinka sitä voi olla vaikeaa saavuttaa kielimuurin yli. Vuori (2015, 400) tuo artikkelissaan esiin tulkkauksen merkitystä. Vuoren mukaan ”Suomessa asioimistulkkaus on nähty sosiaalisena oikeutena, jonka järjestäminen ja maksaminen kuuluvat viranomaisille silloin, kun asiakkaiden suomen tai ruotsin taito ei riitä ja muuta sujuvaa yhteistä kieltä ei ole. Myös ammattilainen tarvitsee mahdollisuutta puhua monimutkaisista asioista omalla äidinkielellään”. Tulkin käyttäminen työskentelyn tukena vaatii työntekijältä opettelua, mutta sen avulla asiakkaiden kohtaaminen on yhdenvertaisempaa. Asiakkaalla on oikeus tulla ymmärretyksi ja toisaalta työntekijän tuottama tieto välittyy tulkin myötä ymmärrettävästi asiakkaalle.

Vuori (2015, 400) muistuttaa lukijoitaan myös selkokielen käyttämisestä kotouttamistyössä. Vuoren mukaan sitä käytetään viranomaisteksteissä jonkin

verran, mutta selkokielen puhumisen taidon kehittäminen on yksilöiden aktiivisuuden varassa. Kotouttamistyötä tekeville selkokielen puhuminen on yksi tärkeistä, tiedostettavista työskentelyn tavoista.

8 POHDINTA

Havaitsin tätä tutkimusta tehdessäni, että työtapoja sinällään on kotouttamiseen liittyvissä tutkimuksissa tutkittu melko vähän. Artikkeleissa kuitenkin nostettiin toistuvasti esille tiettyjä käytäntöjä, työotteita ja tarpeita, joita huomioiden kotouttamistyötä tekevät voivat tukea asiakkaidensa kotoutumista, sekä heidän osallisuutensa ja yhdenvertaisuutensa kehittymistä. Erityisesti asiakkaan näkeminen yksilönä ja hänen tarpeidensa kartoittaminen kuuntelevan työotteen avulla, korostuivat tämän tutkimuksen tuloksissa paljon käytettyinä toimintamalleina.

Tutkimukseni tulosten mukaan maahanmuuttajien kotoutumisprosessin perustana on se, että heidän perustarpeistaan on huolehdittu. Kirjallisuuskatsauksen perusteella voidaan todeta, että vastaanottavan maan tuki – asiakkaan oma avuntarve huomioiden – on maahanmuuton jälkeen tärkeää. Maahanmuuton parissa työskentelevien tulee havainnoida sitä, kuinka maahanmuuttajat pääsevät kiinni arkeen uudessa kotimaassaan. Kun perustarpeet ovat kunnossa, voi kotoutumisprosessi edetä seuraaviin vaiheisiin.

Maahanmuuttajien osallisuutta yhteiskunnan täysivaltaisina jäseninä edistää erityisesti se, että heille tarjotaan mahdollisuus oppia vastaanottavan maan kieltä. Kielen opiskelun järjestämisessä on tärkeää huomioida, että siihen osallistuminen on mahdollista myös eri elämäntilanteissa oleville henkilöille. Tutkittujen artikkelien perusteella kielen oppimisen kannalta on opiskelu hyvä sitoa osaksi arkielämää ja luoda kielen opiskelun kautta luonnollisia, sosiaalisia kontakteja muihin ihmisiin.

Tutkimistani artikkeleista välittyi työntekijän ohjenuoraksi se, kuinka maahanmuuttajien parissa työskentelevän, on omilla työskentelytavoillaan edistettävä asiakkaiden selkeää kuvaa tarjolla olevista palveluista ja niiden merkityksestä hänelle. Käytännössä ajattelen tämän tarkoittavan tiedon välittämistä pienissä

erissä, asiakkaan tarpeen mukaan. Palveluita tulisi tarjota oikea-aikaisesti. Kaiken tiedon kertominen palveluista ja yhteiskunnan toiminnasta maahanmuuttajan käsiteltäväksi yhdellä tapaamiskerralla ei ole asiakkaan edun mukaista.

Työntekijän on myös pohdittava, minkälaista palvelua juuri tämä asiakas tarvitsee. Lisäksi artikkeleissa pidettiin tärkeänä, että palvelut ovat helposti saatavilla asiakkaan arjessa. Maahanmuuttajissakin on helposti marginaaliin jääviä henkilöitä, joilla on erilaisia palveluihin osallistumista vaikeuttavia tekijöitä mukana arjessaan. Työtavoissa on tärkeää muistaa myös heidät ja pohtia, kuinka palveluita voitaisiin kehittää jokaisen tavoitettavaksi.

Artikkelien perusteella maahanmuuttajien työhön ohjaaminen on tärkeää osallisuuden edistämiseksi. Mikäli asiakkaan voimavarat ja elämäntilanne sen sallivat, työelämään mukaan pääsemisellä on kiistämättä osallisuutta edistävää vaikutus. Sosiaalialan kannalta pohdittuna fokus kuitenkin kiinnittyy enemmän työelämän ulkopuolelle jääviin kotoutujiin, kuten lapsia kotona hoitaviin vanhempiin tai vanhuksiin, jotka eivät ikänsä puolesta enää ole työmarkkinoiden tavoitettavissa. Näihin työelämän ulkopuolelle jääviin kotoutujiin, sosiaalialan työntekijän työnkuva usein enimmäkseen keskittyy. Tärkeää olisi pohtia, kuinka heidän osallisuuttaan yhteiskunnassamme voisi sosiaalialan työllä tukea.

Vastaanottavan yhteisön kanssa kontaktiin pääseminen on yksi niistä kotoutumisen osa-alueista, joissa kotouttamistyötä tekevät voivat tukea asiakkaitaan – esimerkiksi järjestämällä erilaisia tapahtumia. Asiakkaita voisi myös tukea löytämään harrastuksia, joissa syntyy luonnollisia kontakteja suomalaisten kanssa.

Päällimmäisenä tässä tutkimuksessa korostuivat asiakkaan kohtaaminen yksilönä ja kuuntelevan työotteen käyttäminen. Nämä ovat mielestäni sellaisia työtapoja, joihin koko sosiaalialan työ perustuu. Riippumatta siitä, onko asiakas maahanmuuttaja, vai missä yhteydessä hän sosiaalialan tukea elämäänsä tarvitsee. Johtopäätöksenä tästä sain vahvistusta ajatuksilleni siitä, että tärkeintä työssä on kohdata toinen ihminen. Olla kiinnostunut siitä, kuinka hän itse näkee sen hetkisen elämäntilanteensa.

Tutkimukseni tuloksissakin kävi ilmi, että osallisuuden ja yhdenvertaisuuden tukemiseksi maahanmuuttaja-asiakkaat tulee nähdä itsenäisinä toimijoina, joilla on vastuu omasta elämästään ja valinnoista, joita he tekevät. Sotkasiira (2018, 31) kuvaa artikkelissaan työntekijöiden työtapaa myös näin; ”Kotouttamisen ammattilaiset toisaalta tunnistavat kotoutumisprosessissa kohtaamansa maahanmuuttajat autonomisiksi yksilöiksi, mutta kuitenkin tulevat kohdelleiksi heitä kotouttamistyön kohteina, eivät muutosta ohjaavina itsenäisinä toimijoina”. Sotkasiiran artikkeli herättelee pohtimaan työntekijän oman asenteen ja suhtautumisen vaikutusta maahanmuuttajan osallisuuden ja yhdenvertaisuuden kehittämisessä.

Uudessa yhteiskunnassa toimintatavat ja kulttuuri saattavat kuitenkin olla maahanmuuttajille vieraita. He tarvitsevat tietoa yhteiskunnasta ja sosiaalisia kontakteja valtaväestöön, myös vertaistuen arvo välittyi tutkimistani artikkeleista. Maahanmuuttajien kokemus turvallisuudesta ja siitä, kuinka arvokkaita yksilöitä he ovat, peilautuu sitä pohjaa vasten, kuinka ympäröivä yhteisö heidät vastaanottaa ja heihin suhtautuu. ”Itsensä kokeminen ulkopuoliseksi ja huonommaksi valtaväestöön nähden on perheiden suurin negatiiviseksi luonnehdittu jaettu kokemus kotoutumisvaiheessa”, totesivat artikkelissaan Heino ja Veistilä (2017, 154).

Havaitsin, että useat tutkimuksessani löytämäni työskentelytavat painottuivat enemmän osallisuuden tukemiseen. Toki ne limittyivät samalla myös yhdenvertaisuuden edistämiseen. Jäin kuitenkin pohtimaan sitä, kuinka yhdenvertaisuutta voisi vielä paremmin edistää myös ammattilaisen asemassa. Kuinka sosiaalialalla työskentelevä voisi omalta osaltaan edesauttaa tiedon jakamista ja ymmärryksen lisäämistä yhteiskunnassa? Tässä tutkimuksessa tutkittujen artikkelien pohjalta olen pohtinut sitä, että tiedon välittäminen ja sosiaalisten kontaktien luominen voisivat olla avainasemassa myös yhdenvertaisuuden edistämiseen, maahanmuuttajien ja valtaväestön välillä.

Hyökki (2019, 226) kirjoittaa artikkelissaan, että ”PEW Research Forum in raportti ”Being Christian in Western Europe” (2018) osoittaa, että suomalaisten tiedot islamista ovat puutteelliset, ja että ainoastaan kolmasosa väestöstä tuntee henkilökohtaisesti vähintään yhden muslimin”. Hyökin mukaan tässä on

mahdollinen selitys myös sille, miksi joillain suomalaisilla on voimakkaita kokemuksia siitä, etteivät islamilaisuus ja suomalaiset arvot sovi yhteen. Olisi mielenkiintoista, jos yhdenvertaisuuden edistämistä osana sosiaalialan työnkuvaa tutkittaisiin enemmän.

Lisääntynyt maahanmuutto lisää suomalaisten kontakteja maahanmuuttajiin. Tutkittavia aiheita riittää osallisuuden ja yhdenvertaisuuden kehittämisessä varmasti. Oman tutkimukseni pohjalta mieleeni nousseet jatkotutkimuksen ideat liittyvät juuri siihen, kuinka kotouttamistyö näyttäytyy sosiaalialan työntehtäjälle. Tässä tutkimuksessa nostettiin esille työtapoja, joiden on havaittu tukevan osallisuuden ja yhdenvertaisuuden toteutumista. Tämä tutkimus pyrki nimeämään niitä ja toteamaan niiden olemassa olon.

Työtapojen kehittäminen, perustellen, tutkimuksen keinoin ja arjen käytäntöihin sitoen olisi myös mielenkiintoinen tutkimuksen aihe. Aihe, jota voisi tämän kirjallisuuskatsauksen pohjalta lähteä toteuttamaan jollakin toisella tutkimusmenetelmällä. Kotouttamistyön kehittämisen kannalta on tärkeää, että kotouttamiseen liittyviä työtapoja tutkittaisiin ja arvioitaisiin myös jatkossa.

9 EETTISYYS JA LUOTETTAVUUS

Kirjallisuuskatsaukseni eettisyyttä ja luotettavuutta arvioidessani palautin mieleeni Tutkimuseettisen neuvottelukunnan (TENK) julkaisemat ohjeet siitä, mitä on hyvä tieteellinen käytäntö. Heidän ohjeissaan mainitaan muunmuassa, että hyvään tieteelliseen käytäntöön kuulu se, että #tutkimuksessa noudatetaan tiedeyhteisön tunnustamia toimintatapoja eli rehellisyyttä, yleistä huolellisuutta ja tarkkuutta tutkimustyössä, tulosten tallentamisessa ja esittämisessä sekä tutkimusten ja niiden tulosten arvioinnissa” (Tutkimuseettinen neuvottelukunta, 2020).

Olen tutkimusprosessin aikana ollut huolellinen ja kirjannut ylös tutkimukseni vaiheet tutkimuspäiväkirjaani. Olen kokenut sen lisänneen tutkimukseni luotettavuutta, koska olen voinut päiväkirjan avulla itse tarkkailla tutkimukseni vaiheita ja sen edistymistä. Tätä tutkimusta tehdessäni minulla ei ole ollut missään vaiheessa tallennettuna esimerkiksi haastateltavien henkilötietoja, sillä

kirjallisuuskatsaukseni aineistot ovat aiemmin julkaistuja tutkimusartikkeleita. Kirjallisuuskatsaukseni tekeminen ei vaatinut tutkimuslupia joten niitä ei ole raportissa mainittu.

Kirjallisuuskatsauksessa käyttämäni aineisto on aiemmin julkaistua tietoa aiheeseen liittyen. TENK ohjeistaa tutkimuksen tekijää seuraavasti, ”tutkimukseen sovelletaan tieteellisen tutkimuksen kriteerien mukaisia ja eettisesti kestäviä tiedonhankinta-, tutkimus- ja arviointimenetelmiä” (tenk 2020). Arvioin, että tässä tutkimuksessa käyttämäni aineisto on luotettavaa ja vaikuttaa myös tutkimukseni luotettavuuteen sitä vahvistavasti. Käyttämäni aineistot ovat hyvän tieteellisen käytännön ohjeiden mukaisesti tutkittuja ja vertaisarvioituja. Olen varmistanut niiden luotettavuuden ja käyttökelpoisuuden tutkimusmateriaalina, ennen kuin valitsin ne tutkimukseni aineistoksi.

Puusa ja Julkunen (2020, 190) muistuttavat, että ”tutkija taustoineen on kiinteästi läsnä läpi koko tutkimusprosessin, ja näin ovat myös hänen subjektiiviset vaikuttimensa ja valintansa. Tästä syystä tutkijan on välttämätöntä tunnistaa ja tunnustaa keskeinen asemansa tutkimuksen kulussa ja tuoda tutkimusraportissaan julki suhteensa tutkittavaan ilmiöön ja tehtyihin valintoihin”. Jo tämän raportin alussa tuon esille taustani. Olen tehnyt sosiaalialan työtä maahanmuuttajien parissa.

Olen kohdannut perhekuntoutuksessa työskennellessäni maahanmuuttajaperheitä, pyrkinyt osaltani edesauttamaan heidän kotoutumistaan Suomeen. Ajallisesti eniten työni maahanmuuttajien parissa, on kuitenkin ollut ohjaajana toimimista alaikäisenä yksin maahan tulleiden turvapaikanhakijoiden vastaanotokeskuksessa. Heidän saatuaan oleskeluluvat ja kuntapaikat, työpaikkani muutti toimintamuotonsa perheryhmäkodiksi. Tämä työ oli antoisaa, mutta monin tavoin haastavaa.

Olisin työtä tehdessäni kaivannut enemmän tietoa ja toimivia käytäntöjä arkeen siitä, mitä kaikkea minun tulisi osata työntekijänä ottaa huomioon kun kohtaan vieraasta kulttuurista maahanmuuttaneita, vaikeassa elämäntilanteessa olevia nuoria. Tämä tiedon ja ymmärryksen lisäämisen tarpeeni sai minut valitsemaan opinnäytetyöni aiheen. Voin myöntää, että taustallani on var-

masti ollut vaikutusta tutkimuksen kulussa. Olen pyrkinyt olemaan objektiivinen ja perustelemaan tutkimuksen aikana tekemäni valinnat, sekä toimimaan hyvän tieteellisen käytännön mukaisesti.

Hyvään tieteelliseen käytäntöön kuuluu Tutkimuseettisen neuvottelukunnan mukaan myös arvon antaminen muille tutkijoille, heidän tekemälleen työlle ja heidän tutkimustensa tuloksille (tenk 2020). Tätä arvoa olen tässä raportissa antanut sillä, että olen viitannut lähteinä ja tutkimukseni tukena käyttämiini aineistoihin oppilaitokseni ohjeiden mukaisella tavalla. Olen selkeästi merkinnyt kohdat, joissa olen lainannut jonkun toisen tuottamaa tekstiä. Olen koonnut käyttämäni aineistot kaikkien nähtäväksi tutkimuksestani löytyvään ”lähteet”-osaan. Tällä pyrin ehkäisemään sitä, että lukija pitäisi lainaamaani tekstiä minun tuottamanani. Lähdeviitteiden merkitseminen tukee tutkimukseni eettisyyttä.

Kriittistä suhtautumista omaa työtäni kohtaan olen pyrkinyt toteuttamaan läpi koko tutkimusprosessin – aineiston valinnasta tutkimustuloksiin asti. Olen pohjittanut, onko aineisto sopivaa käytettäväksi tutkimuksessani ja kriittisesti arvioinut tapaan tutkia ja etsiä vastauksia tutkimuskysymykseeni. Olen vaatinut itseltäni kykyä perustella tekemäni valinnat jokaisessa tutkimuksen vaiheessa ja pyrkinyt tässä raportissa tuomaan ne mahdollisimman selkeästi myös lukijan tietoon. Aineistoa tutkiessani olen myös pohtinut kriittisesti niiden tarjoamaa tietoa ja tiedon käyttökelpoisuutta tutkimuskysymyksiini vastaamisessa.

Hyvään tieteelliseen käytäntöön kuuluu, että ”tutkimuksessa toteutetaan tieteellisen tiedon luonteeseen kuuluvaa avoimuutta ja vastuullista tiedeviestintää tutkimuksen tuloksia julkaistaessa” (tenk 2020). Myös Puusa ja Julkunen (2020, 194–195) huomauttavat että ”argumentaatio, asioiden perustelu, on oleellinen osa tieteellistä keskustelua. Tutkijan tulee kyetä puolustamaan ja perustelemaan valintojaan sekä seisomaan oman työnsä, sen ratkaisujen ja niiden perusteluiden, takana”. Tässä tutkimuksessa koen tehneeni perustelua, harkittua ja huolellista työtä. Voin seisoa työni takana.

LÄHTEET

- Ala-Kauhaluoma, M., Pitkänen, S., Ohtonen, J., Ramadan, F., Hautamäki, L., Vuorento, M. & Rinne, H. 2018. Monimenetelmäinen tutkimus kotouttamistoi-
menpiteiden toimivuudesta. Helsinki. Eduskunnan tarkastusvaliokunta.
- Efron, Sara Efrat & Ravid, Ruth. 2018. Writing the Literature Review. A Practi-
cal Guide. Guilford Publications.
- Haverinen, V-S. 2018. Pakotetusta toimeentuloon – turvapaikanhakijoiden
kotoutuminen vastaanotto toiminnan osana. Janus – sosiaalipolitiikan ja sosi-
aalisuuden tutkimuksen aikakauslehti. 26(4), 309– 325.
- Heikkilä, E. & Lyytinen, E. 2019. Irakilaistaustaisten pakolaisten työelämään
integraation ajallisuus. Teoksessa Lyytinen (toim.) Turvapaikanhaku ja pako-
laisuus Suomessa. Turku. Siirtolaisuusinstituutti. 321– 344.
- Heino, E. & Veistilä, M. 2017. Mikä muuttuu kun muutetaan? Venäläistaustais-
ten perheiden tarinat ja integraation vaiheet. Teoksessa Jäppinen, M., Metteri,
A., Ranta-Tyrkkö, S. & Rauhala, P-L. (toim.) Kansainvälinen sosiaalityö. Käsit-
teitä, käytäntöjä ja kehityskulkuja. Sosiaalityön tutkimuksen vuosikirja 2016.
2.painos. EU. UNIpress. 133– 161.
- Hyökki, L. 2019. Sosiokulttuurisen tiedon ja tunnustuksen rooli kaksisuuntai-
sessa kotoutumisessa: Esimerkkinä musliminaisten päähäiviin käyttö. Teok-
sessa Kazi, V., Alitolppa-Niitamo, A. & Kaihovaara, A. (toim.). Kotoutumisen
kokonaiskatsaus 2019: Tutkimusartikkeleita kotoutumisesta. TEM oppaat ja
muut julkaisut 2019:10. Helsinki: Työ- ja elinkeinoministeriö. 221– 228.
- Johansson, K., Axelin, A., Stolt, M. & Ääri, R-L. 2007. Systemaattinen kirjalli-
suuskatsaus ja sen tekeminen. Turku. Turun Yliopisto.
- Juuti, P. & Puusa, A. 2020. Laadullisen aineiston analysointi. Teoksessa Juuti,
P. & Puusa, A. (toim.) Laadullisen tutkimuksen näkökulmat ja menetelmät.
Helsinki. Gaudeamus. 143– 144.
- Karvonen, M. 2018. Uuteen kulttuuriin asettuminen ja kotoutuminen. Teok-
sessa Zonzi, A., & Söderblom, N. (toim.) Pakolaisuus. Helsinki. Therapie-sää-
tiö. 8– 32.
- Kokkonen, L., Pöyhönen, S., Reiman, N. & Lehtonen, T. 2019. Sosiaaliset ver-
kostot ja kielenoppiminen: kohti uutta ajattelua kotoutumiskoulutuksesta. Te-
oksessa Kazi, V., Alitolppa-Niitamo, A. & Kaihovaara, A. (toim.). Kotoutumisen
kokonaiskatsaus 2019: Tutkimusartikkeleita kotoutumisesta. TEM oppaat ja
muut julkaisut 2019:10. Helsinki: Työ- ja elinkeinoministeriö. 92– 102.
- Kotouttaminen.fi. Keskeiset käsitteet. Saatavissa: [https://kotouttaminen.fi/kes-
keiset-kasitteet](https://kotouttaminen.fi/keskeiset-kasitteet). [viitattu 14.9.2020].
- Kotouttaminen.fi. Laatimisen aikataulu ja suunnitelman kesto. Saatavissa:
<https://kotouttaminen.fi/laatimisen-aikataulu-ja-suunnitelman-kesto>. [viitattu
14.9.2020].

Kotouttaminen.fi. Maahanmuutto kasvaa ja monipuolistuu. Saatavissa: <https://kotouttaminen.fi/maahanmuutto-kasvaa-ja-monipuolistuu>. [viitattu 14.9.2020].

Laki kotoutumisen edistämisestä. 30.12.2010/1386.

Lutz, P. 2017. Two logics of policy intervention in immigrant integration: an institutionalist framework based on capabilities and aspirations. *Comparative Migration Studies*. Volume 5, Article number: 19 (2017). Saatavissa: <https://comparativemigrationstudies.springeropen.com/articles/10.1186/s40878-017-0064-0>. [viitattu 30.10.2020]

Niela-Vilén, H. Hamari, L., 2016. Kirjallisuuskatsauksen vaiheet. Teoksessa Stolt, M., Axelin, A. & Suhonen, R. (toim.), Kirjallisuuskatsaus hoitotieteessä. Turku. Turun Yliopisto. 25– 34.

Puusa, A. 2020. Näkökulmia laadullisen aineiston analysointiin. Teoksessa Juuti, P. & Puusa, A. (toim.) Laadullisen tutkimuksen näkökulmat ja menetelmät. Helsinki. Gaudeamus. 145–156.

Puusa, A. & Julkunen, S. 2020. Uskottavuuden arviointi laadullisessa tutkimuksessa. Teoksessa Juuti, P. & Puusa, A. (toim.) Laadullisen tutkimuksen näkökulmat ja menetelmät. Helsinki. Gaudeamus. 189– 201.

Pöyhönen, S., Suni, M. & Tarnanen, M. 2019. Kieli kotouttamispolitiikan ytimessä – aikuiset maahanmuuttajat matkalla työelämään. Teoksessa Saari-
nen, T., Nuolijärvi, P., Pöyhönen, S. & Kangasvuori, T. (toim.) Kieli, koulutus,
politiikka. Monipaikkaisia käytänteitä ja tulkintoja. Tampere. Vastapaino. 257–
285.

Saaranen-Kauppinen, A. & Puusniekka, A. 2006a. KvaliMOTV - Menetelmäopetuksen tietovaranto [verkojulkaisu]. Tampere: Yhteiskuntatieteellinen tietoar-
kisto [ylläpitäjä ja tuottaja]. Saatavissa: https://www.fsd.tuni.fi/menetelmaopetus/kvali/L7_1.html [viitattu 2.10.2020].

Saaranen-Kauppinen, A. & Puusniekka, A. 2006b. KvaliMOTV - Menetelmäopetuksen tietovaranto [verkojulkaisu]. Tampere: Yhteiskuntatieteellinen tietoar-
kisto [ylläpitäjä ja tuottaja]. Saatavissa: https://www.fsd.tuni.fi/menetelmaopetus/kvali/L7_3_4.html [viitattu 2.10.2020].

Saaranen-Kauppinen, A. & Puusniekka, A. 2006c. KvaliMOTV - Menetelmäopetuksen tietovaranto [verkkojulkaisu]. Tampere: Yhteiskuntatieteellinen tietoarasto [ylläpitäjä ja tuottaja]. Saatavissa: https://www.fsd.tuni.fi/menetelmaopetus/kvali/L7_3_3.html [viitattu 6.11.2020].

Saaranen-Kauppinen, A. & Puusniekka, A. 2006d. KvaliMOTV - Menetelmäopetuksen tietovaranto [verkkojulkaisu]. Tampere: Yhteiskuntatieteellinen tietoarasto [ylläpitäjä ja tuottaja]. Saatavissa: https://www.fsd.tuni.fi/menetelmaopetus/kvali/L7_3_3_2.html [viitattu 6.11.2020].

Salminen, A. 2011. Mikä kirjallisuuskatsaus? Vaasan yliopisto. Saatavissa: https://www.univaasa.fi/materiaali/pdf/isbn_978-952-476-349-3.pdf [viitattu 20.10.2020].

Saukkonen, P., 2020. Suomi omaksi kodiksi. Kotouttamispolitiikka ja sen kehittämismahdollisuudet. Helsinki. Gaudeamus.

Saukkonen, P., 2013. Erilaisuuksien Suomi. Vähemmistö- ja kotouttamispolitiikan vaihtoehdot. Helsinki. Gaudeamus.

Siirto, U. & Hammar, S. 2016. Kotouttava työ pakolaisina Suomeen muuttaneiden parissa. Teoksessa Gothóni & Siirto (toim.) Pakolaisuudesta kotiin. Helsinki. Gaudeamus. 189– 210.

Sosiaalihuoltolaki. 30.12.2014/1301.

Sotkasiira, T. 2018. Kotoutumista vai hyvinvointia? Metafora-analyysi syrjäseutujen kotopalveluista. Teoksessa Hiitola, J., Anis, M. & Turtiainen, K. (toim.) Maahanmuutto, palvelut ja hyvinvointi. Kohtaamisissa kehittyviä käytäntöjä. Tampere. Vastapaino. 30– 52.

Stolt, M., Axelin, A. & Suhonen, R. 2016. Erilaiset kirjallisuuskatsaukset. Teoksessa Stolt, M., Axelin, A. & Suhonen, R. (toim.), Kirjallisuuskatsaus hoitotieteessä. Turku. Turun Yliopisto. 7– 22.

Terveiden ja hyvinvoinnin laitos. Maahanmuutto ja kulttuurinen moninaisuus. Käsitteet. Saatavissa: <https://thl.fi/fi/web/maahanmuutto-ja-kulttuurinen-moninaisuus/tyon-tueksi/kasitteet>. [viitattu 12.2.2021].

Tutkimuseettinen neuvottelukunta. Hyvä tieteellinen käytäntö (HTK). Saatavissa: <https://tenk.fi/fi/tiedevilppi/hyva-tieteellinen-kaytanta-htk>. [viitattu 5.11.2020].

Vuori, J. 2015. Kotouttaminen arjen kansalaisuuden rakentamisena. Yhteiskuntapolitiikka 80 (2015):4. 395– 404.

Yhdenvertaisuuslaki 1325/2014.